

**ENYHÉN ÉRTELMI FOGYATÉKOS
GYERMEKEK ÉS A TÁRSADALMI
INTEGRÁCIÓ**

**JELIGE:
RKA 746**

Tartalomjegyzék

Előszó.....	3
1. Elméleti háttér.....	4
1. A gyermekek védelmének rendszere.....	4
2. A gyermekotthon.....	7
3. Fogalommagyarázat.....	8
4. A társadalmi integrációról.....	9
5. A gyermekekkel közvetlenül kapcsolatban álló szakemberek	10
II. Vizsgálat bemutatása.....	12
1. Kérdésfeltevések, hipotézisek.....	12
2. Módszerek, eljárások.....	13
3. A vizsgálat eredményei.....	17
3.1 Együttműködés intézményekkel, szakemberekkel	17
3.2 A társadalmi integráció különböző dimenzióival kapcsolatos vélekedések.....	18
3.3 Saját tevékenység meghatározása és az intézmény értékelése.....	28
4. Hipotézisek bevalásának ellenőrzése.....	33
5. Korlátok, kitekintés; megoldási javaslatok.....	36
5.1 Korlátok, kitekintés.....	36
5.2 Megoldási javaslatok.....	36
6. Záró gondolatok.....	38
Bibliográfia.....	40
Mellékletek.....	43

Előszó

Herczog Mária szerint a gyermekotthonban folyó szakmai, pedagógiai munkáról nagyon kevés ismeretünk van (Herczog, 2003). A tanulásban akadályozott, ezen belül is enyhén értelmi fogyatékos gyermekekkel kapcsolatos szakmai, (gyógy)pedagógiai munkáról pedig még kevesebb.

TDK munkámban a gyermekvédelmi szakellátás hatáskörébe tartozó különleges lakásotthonokban élő tanulásban akadályozott gyermekeket (ezen belül is ez enyhén értelmi fogyatékos gyermekeket) nevelő-gondozó szakemberek társadalmi integrációval kapcsolatos véleményét kívánom megismerni, feltárni Magyarország egy megyéjére koncentrálva. Mivel az, hogy a gyermekkel nap mint nap foglalkozó szakemberek mit gondolnak a gyermek / fiatal jövőjéről, befolyással lehet annak tényleges alakulására.

Előzetes tervem az volt, hogy nevesítem azt a megyét, ahol vizsgálatomat végzem. Ám a vizsgálati személyek kérésére nem közölhetem annak nevét.

Írásom két tudományterület, a gyermekvédelem és a gyógypedagógia találkozási pontján fekszik. A (különleges) gyermek – és lakásotthonok, valamint az ott dolgozó, a gyermekek nevelését-gondozását közvetlenül végző szakemberek (nevelők, gyermekfelügyelők) a gyermekvédelem hatáskörébe tartoznak. A tanulásban akadályozott gyermekek pedagógiája elsősorban a gyógypedagógia kompetenciakörébe tartozik, annak egy területe.

A gyermekotthonok, lakásotthonok a személyiségfejlődés és a szocializáció sajátos terepei (Herczog, 2003), melyek jó eséllyel tudnak segítséget nyújtani az ott élőknek. Abban, hogy az intézmény valóban esély legyen, óriási szerepük van a gyermekekkel foglalkozó szakembereknek és a segítő (külső) személyzetnek. Az, hogy ők hogyan állnak a gyermekhez, mit gondolnak a jövőjéről, mennyire képesek átlátni feladatuk komplex voltát, kihat a gyermek személyiségének alakulásra, szocializációjára, és még számos egyéb tényezőre is: a gyermek aktuális iskolai teljesítményére, iskolai bevételeire, pályafutására, viselkedésére, társadalmi integrációjára, társadalmi részvételére.

A szakemberek felkészültségét és több szakember együttműködését igényli az enyhén értelmi fogyatékos gyermekekkel való foglalkozás. A „fogyatékoság - egy újabb nemzetközi meghatározás szerint – a testi struktúrák és funkciók károsodása, a tevékenység akadályozottsága és a részvétel korlátozottsága hármas dimenziójában jelenik meg.” (WHO, 2001 idézi: Schiffer (2011) p. 38).

Céлом annak a feltárása, hogy a gyermekkel foglalkozó gyermek- és lakásotthoni szakemberek (nevelők, gyermekfelügyelők) mit gondolnak a gyermekek és fiatalok jövőjéről, mennyire reálisak az elképzeléseik és mennyire bizakodóak a gyermekek jövőjét illetően. Kíváncsi vagyok arra is, hogy kapnak-e a szakemberek szakmai segítséget a társadalmi integráció támogatásában – akár gyógypedagógustól, akár egyéb segítő szakember(ek)től.

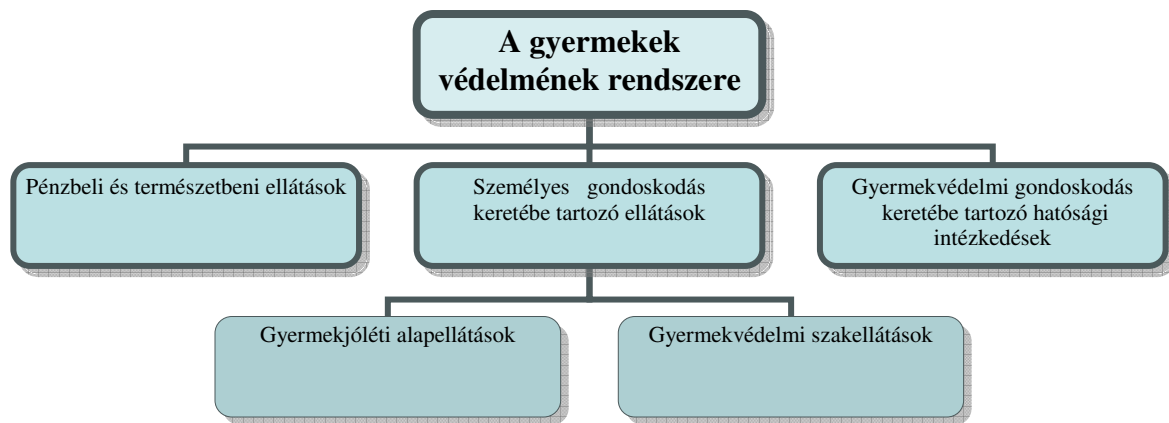
A családjából kiemelt gyermekek esetében a személyi, tárgyi és szellemi erőforrások megfelelő kihasználásával, a gyermek személyiségét, individuumát és jövőjét figyelembe véve szükséges nevelésüket és gondozásukat végezni azért, hogy a gyermek – és lakásotthon elérje célját: esélyt nyújtson. Esély például barátok szerzésére, a tanulásra, az önálló életvitelre vagy a munkavállalásra. Összességében a társadalmi integrációra.

I. Elméleti háttér

1 A gyermekek védelmének rendszere

A vizsgálatom tárgyát képező különleges gyermek – és lakásotthonok, valamint az ott élő enyhén értelmi fogyatékos gyermekek a gyermekvédelem hatáskörébe tartoznak. A gyermekek védelmét Magyarországon számos jogszabály szabályozza. Ezek közül az egyik legfontosabb a 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (továbbiakban: Gyermekvédelmi törvény). Az alábbiakban ez alapján a törvény alapján mutatom be a gyermekvédelem rendszerét - a teljesség igénye nélkül.

A Gyermekvédelmi törvény 14. § (1) bekezdése szerint a gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására törekszik. A (2) bekezdés alapján a gyermekek védelmét a pénzübeli és természetbeni ellátások, a személyes gondoskodás keretébe tartozó alap- és szakellátások, valamint a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések biztosítják (lásd 1. ábra).

1. A gyermekek védelmének rendszere

A gyermekvédelmi rendszer a gyermek megfelelő családon belüli fejlődését biztosító feltételek megteremtéséhez szükséges **pénzbeli és természetbeni ellátásokkal** is foglalkozik. (Gyermekevédelmi törvény 15. § (1) a), b), c), d), e)). A személyes gondoskodás keretébe tartozó ellátásokon belül a gyermekevédelmi törvény megkülönbözteti a **gyermekejóléti alapellátásokat** és a **gyermekevédelmi szakellátásokat**. „A jelenlegi rendszerben az alapellátás szintjén nyújtott szolgáltatások a helyi önkormányzatok, míg a szakellátás nyújtotta szolgáltatások a megyei önkormányzatok, illetve a Fővárosi Önkormányzat felügyelete alá tartoznak.” (ERRC (2007) p. 94-95.) A **személyes gondoskodás** keretébe tartozó gyermekejóléti alapellátásokhoz tartozik többek között a gyermekejóléti szolgáltatás, a gyermekek napközbeni ellátása és a gyermekek átmeneti gondozása (Gyermekevédelmi törvény 39. §, 41. §, 45. §). A Gyermekevédelmi törvény 52. § alapján „a **gyermekevédelmi szakellátás** keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását”. Vizsgálatom szempontjából az otthont nyújtó ellátás és az utógondozói ellátás érdemel bővebb magyarázatot. A Gyermekevédelmi törvény előírja, hogy az **otthont nyújtó ellátáson** belül kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és tartós nevelésbe vett gyermekek teljes körű ellátását (53. § (1)). Ennek keretén belül **különleges ellátást kell biztosítani** a tartósan beteg vagy fogyatékos gyermek számára, valamint a kora miatt sajátos szükségletekkel bíró három év alatti gyermeknek (53. § (2) a)). Az 53. § (2) bekezdésének b) pontja értelmében **speciális ellátást kell biztosítani** a súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, a pszichoaktív szerekkel küzdő gyermek számára. Az otthont nyújtó ellátás történhet nevelőszülőknél, gyermekotthonban vagy fogyatékos személyeket ápoló-gondozó bentlakásos intézményben, illetve fogyatékos személyek vagy pszichiátriai betegek lakóotthonaiban (53. § (6) a), b), c)). Az **utógondozói ellátás** magában foglalja a

fiatal felnőtt számára szükség szerinti teljes körű ellátást, az önálló élet megkezdéséhez szükséges személyre szóló tanácsadást, segítségnyújtást, melyet a fiatal 24. évének betöltéséig kérhet (53/A. § (1) b)).

A Gyermekvédelmi törvény 67. § (1) bekezdése értelmében ha a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges ellátás a szülő beleegyezésével nem biztosítható és ez a gyermek fejlődését veszélyezteti, a települési önkormányzat jegyzője illetve a gyámhivatal a veszélyeztetettség mértékétől függően intézkedik. A következő gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó **hatósági intézkedéseket** különíti el a törvény: védelembe vétel, családba fogadás, ideiglenes hatályú elhelyezés, átmeneti nevelésbe vétel, tartós nevelésbe vétel, nevelési felügyelet elrendelése, utógondozás elrendelése, utógondozói ellátás elrendelése (Gyermekvédelmi törvény 15 § (4) a)– h)).

Átmeneti és tartós nevelésbe vétel

„A gyermekvédelem minden esetben a gyermek veszélyeztetettségének megszüntetésére törekszik. A szülőket a gyermekjóléti alapellátás keretein belül támogatni kell a gyermek nevelésével kapcsolatban rájuk háruló feladatok gyakorlásában.” (Gyermekvédelmi szakellátás. Szakellátásba kerülés. Javaslattétel a hatósági intézkedés kezdeményezésére. (2011) p. 4.) Ha a gyermekjóléti alapellátás szintjén a kialakult veszélyeztetettség megszüntetésére tett lépések nem járnak sikerrel, a gondoskodásnyújtás felelőssége átkerül a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás körébe. Az első lépés ilyenkor az **ideiglenes hatályú elhelyezés**, amely a gyermek családból való kiemelését és nevelőszülőhöz vagy ideiglenes befogadó gyermekotthonba való helyezését jelenti (ERRC, 2007). A helyzetértékelést követően a gyámhivatal dönt a gyermek elhelyezéséről: megtörténhet a gyermek családba való visszahelyezése, átmeneti vagy tartós nevelésbe vétel (ERRC, 2007).

A gyermek **átmeneti nevelésbe** vételére akkor kerül sor a Gyermekvédelmi törvény 77. § (1) bekezdése szerint, „ha a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható.” Átmeneti nevelés esetén a szülők felügyeleti joga hatósági döntés alapján szünetel. A gyermeket vagy gyermekotthonban helyezik el vagy nevelőszülőkhöz kerül. Súlyos veszélyeztetettség esetén vagy ha a szülő nem tartja a kapcsolatot a gyermekkel, a gyámhivatal pert indíthat a szülői felügyeleti jogok megszüntetése iránt. Ebben az esetben a szülői felügyelet jogát bírósági döntés alapján véglegesen megvonhatják. Ha nincs harmadik személy, akinél a gyermek elhelyezhető, vagy ha az örökbefogadás nem lehetséges, a

gyermek tartós nevelésbe kerül (ERRC, 2007). A gyermek **tartós nevelésbe** vételére akkor kerül sor, ha a szülő vagy mindkét szülő felügyeleti jogát a bíróság megszüntette; ha a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, és a gyermeknek nincs felügyeletet gyakorló szülője; ha a gyermek ismeretlen szülőktől származik (Gyermekvédelmi szakellátás. Szakellátásba kerülés. Javaslattétel a hatósági intézkedés kezdeményezésére, 2011). A gyámhivatal a gyermeket nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban helyezi el és (hivatásos) gyámot rendel el számára (ERRC, 2007).

A **nevelésbe vétel indokai** sokfélék lehetnek. Például a család anyagi nehézségei („tíz gyermekből nyolc a szegénység miatt kerül gyermekvédelmi gondoskodásba” (ERRC (2007) p. 36.)), vagy ha a családi környezet hosszabb ideje veszélyezteti a gyermeket (szenvedélybeteg, bántalmazó szülők, szexuális zaklatás, a családtagok pszichés zavarára utaló jelek) stb. (Gyermekvédelmi szakellátás. Szakellátásba kerülés. Javaslattétel a hatósági intézkedés kezdeményezésére, 2011). 2007. december 31-én 15 133 átmeneti nevelésbe vett gyermeket tartottak nyilván. A fogyatékoság 476 esetben, a szenvedélybetegség(ek) pedig 260 esetben volt oka az átmeneti nevelésbe vételnek. (Gyermekvédelmi statisztikai tájékoztató 2007, 2009)

2. A gyermekotthon

A **gyermekotthon** otthont nyújtó ellátást biztosít az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek számára, valamint utógondozói ellátást biztosít a fiatal felnőtt számára (Gyermekvédelmi törvény 57. § (1) a), b), c)). A mai, hazai gyermekvédelem rendszerében a gyermekotthon több típusával találkozhatunk:

- a. Gyermekotthon:** legalább 12, de legfeljebb 40 gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja. A gondozott gyermek nevelése, gondozása kisközösségekben, csoportokban valósul meg. (Gyermekvédelmi szakellátás, 2011)
- b. Speciális gyermekotthon:** a súlyos pszichés és/vagy disszociális tüneteket mutató, a pszichoaktív szerekkel küzdő 12. életévét betöltött gyermek számára biztosít speciális ellátást (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 126. § (1) a), b), c)).
- c. Különleges gyermekotthon:** a kora miatt sajátos szükségletekkel bíró 3 év alatti, a tartósan beteg, illetve fogyatékos gyermek számára biztosít különleges ellátást (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 127. § (1) a), b)). Feladatkörébe tartozik a rehabilitáció és a rehabilitáció is (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 128/A. § (1)).

- d. Lakásotthon:** legfeljebb 12 gyermek önálló lakásban vagy családi házban történő elhelyezését biztosítja (A 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 125. § (1)(2). Az intézményben önálló csoportgazdálkodás folyik havi ellátmányból. Ennek pedagógiai célja a családi háztartás vezetésének modellezése, hogy a gyermek a jövőben erre képessé váljon (Gyermekvédelmi szakellátás, 2011).
- e. Különleges lakásotthon:** A különleges lakásotthon megnevezés sem a Gyermekvédelmi törvényben, sem a 15/1998. (IV. 30.) NM rendeletben nem szerepel. Mégis a gyakorlatban él ez az intézménytípus. A tartósan beteg, a fogyatékos és a kora miatt különleges ellátást igénylő gyermekeknek biztosít ellátást - intézményenként legfeljebb 12 gyermeknek.

Előfordulnak olyan intézmények is, melyek **többféle ellátási formát is nyújtanak**. Gyermekotthonokban speciális, különleges és integrált csoportokkal is találkozhatunk. Az integrált csoportok - a Gyermekvédelmi statisztikai tájékoztató alapján - a normál és különleges szükségletű, vagy normál és speciális szükségletű gyermekek közös elhelyezését biztosító csoportok (Gyermekvédelmi statisztikai tájékoztató 2007, 2009).

3. Fogalommagyarázat

A gyermekvédelem a **különleges ellátási igényű** gyermekek csoportján belül beszél az értelmi fogyatékos, ezen belül is az enyhén értelmi fogyatékos gyermekekről – a tartósan beteg és a 3 éven aluli gyermekek mellett. Előfordul gyermekvédelmi szakirodalmak körében a **speciális szükségletű gyermek** kifejezés is. Ezt a kifejezést a speciális ellátási igényű (pszichoaktív szerekkel küzdő, súlyos pszichés és/vagy disszociális tüneteket mutató) és a különleges ellátási igényű gyermekek közös megnevezéseként használják. A gyógypedagógiában használatos **tanulási akadályozottság** fogalma az utóbbi években terjed (Szekeres, 2007). A tanulásban akadályozott gyermekek körébe tartoznak egyrészt a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság által enyhén értelmi fogyatékosnak minősített gyermekek, akik a tanköteles korú népesség 2,5-3%-át jelentik, másrészt az általános iskolában tanulási nehézségekkel küzdő tanulók, akik a tanköteles korú gyermekek 10-15%-át alkotják (Gaál, 2000; Szekeres, 2007). Mesterházi definíciója alapján „A tanulásban akadályozottak csoportjába tartoznak azok a gyermekek, akik az idegrendszer biológiai és/vagy genetikai okokra visszavezethető gyengébb funkcióképességei, illetve a kedvezőtlen környezeti hatások folytán tartós, átfogó tanulási nehézséget, tanulási képességzavart mutatnak.” (Mesterházi (1998) p. 54.)

4. A társadalmi integrációról

A társadalmi integráció kérdéskörével több tudományterület képviselői is foglalkoznak. A szociológia képviselői közül kiemelkedik az integráció két típusának meghatározásával foglalkozó David Lockwood. Lockwood megkülönböztette a **társadalmi - és a rendszerintegrációt**. A társadalmi integráció az egyén és egyén, az egyén és a társadalom kapcsolatát, viszonyát jelenti (Laki, 2009). Blau (Blau, 1973 idézi Farkas, 2006) „a társadalmi integrációt úgy értelmezi, mint a társadalmi csoportok és rétegek között létrejövő face to face kapcsolatok rendszerét. (...) az emberek különböző szerepvizsgálataik és társadalmi pozícióik mentén különböző társadalmi csoportok tagjaivá válnak, és mint egy adott társadalmi csoport részei interakcióba lépnek más társadalmi csoportok tagjaival. Ezek a csoportközi kapcsolatok képezik a társadalmi integráció alapját.” (Farkas (2006) p. 16.) A **kapcsolathálózati elmélet**, amely sokat épít Blau elméleti munkásságára, (...) az integráció két szintjéről, a **makro- és mikrointegrációról** beszél, amelyek más-más típusú emberi kapcsolatokon, interakciókon alapulnak.” (Farkas (2006) p. 16.)

Az ENSZ egyik független kutatóintézetének munkatársai több megközelítést is kiemelnek a társadalmi integráció kifejezésével kapcsolatban. Az egyik szerint a társadalmi integráció egyenlő jogokat és lehetőségeket jelent minden emberi lény számára. E megközelítés képviselői szerint akkor beszélhetünk társadalmi integrációról, ha tovább javítjuk az életlehetőségeket. Itt a társadalmi integráció ellentéte a kizárás. Egy másik szerint a társadalmi integráció növekvő szolidaritást és kölcsönös identifikációt jelent. A társadalmi integráció úgy értelmezhető, mint a harmonikus interakciót és szolidaritást elősegítő tényező a társadalom minden szintjén (pl. család, közösségek). Itt a társadalmi integráció ellentéte a dezintegráció. (Cynthia Hewitt de Alcántara and Dharham Ghai (1994) idézi: Bocz János (2002))

Nirje értelmezésében az integráció „azt jelenti, hogy az emberi kapcsolatok a másik integritásának kölcsönös elismerése, a közös alapértékek és jogok alapján működnek.” (Nirje – Perrin (1995) p. 51) A **szociális integráció** „az emberek közötti (...) kapcsolatokra vonatkozik, melyek a közvetlen környezetben, az iskolában, a munkahelyen vagy a közösség egészében játszódnak le.” (Nirje – Perrin (1995) p. 51-52) A **személyes integráció** arra az igényre vonatkozik, hogy kielégítő magánéletünk legyen: rokonokkal, kortársakkal, házastárssal, gyermekekkel. A **társadalmi integráció** az állampolgárrá válásra vonatkozik, a teljes élethez szükséges feltételek megteremtésére. (Nirje – Perrin, 1995)

Vizsgálatomban a társadalmi integráció mint a társadalom minden szintjét (család, közösségek, munkahely stb.) érintő, az élet minden területén végbemenő befogadást jelent, ahol az egyénnek lehetősége van arra, hogy mikro – és makrokörnyezetével, különböző társadalmi csoportokkal interakcióba lépjen. Ugyanolyan jogai és lehetőségei vannak az egyénnek, mint a társadalom bármely más tagjának.

5. A gyermekekkel közvetlenül kapcsolatban álló szakemberek

Feladatok

A gyermekotthonokban dolgozó - a gyermek közvetlen nevelését-gondozását végző - szakembereknek (gyermekfelügyelőknek, nevelőknek) számos **feladatuk** van. Ezek közé tartozik, hogy a fogyatékos gondozott gyermek számára az emberi méltóságát biztosító, képességeihez igazodó, és azokat a lehető legteljesebb mértékben kibontakoztató gondozást, nevelést kell biztosítani. (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 83. § (2)) További feladatuk - a teljesség igénye nélkül - a tanulási teljesítmény elősegítése (1), a tehetséggondozás (2), az önállóság, az önálló életvitel (3), a pályaorientációs (4), a szabadidő-eltöltés, a rekreáció (5), a nemiséghez, szexualitáshoz való viszonyulás (6), a közösségi háló támogatása (7), valamint a személyes és közösségi érdekek képviselése (8) és a terápiás és fejlesztési lehetőségek biztosítása (9). (Gyermekevédelmi szakellátás. Gyermekotthoni ellátás (2011); 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet)

Szakemberek közötti együttműködés

A gyermekotthoni közösségekben még nem olyan ismert és elfogadott a szakemberek közötti folyamatos **együttműködés** a gyermekek érdekében. Új feladat ez a gyermekevédelmi szakemberek számára. Könnyebbé teszi munkájuk során, valamint új attitűdöt is igényel. (Herczog, 2003) Egy gyermekotthonban élő gyermek nevelését-gondozását végző szakembernek (nevelőnek, gyermekfelügyelőnek, gyermekevédelmi asszisztensnek) - a társadalmi integráció szempontjából - a következő szakemberekkel és intézményekkel lehet szükséges kapcsolatot tartania: gyermekotthoni / lakásotthoni gyógypedagógussal, pszichológussal, család-gondozóval, utógondozóval, pedagógiai intézettel, nevelési tanácsadóval, alapítványokkal, vállalatokkal, helyi érdekeltségekkel: művelődési központtal, község-házzal, a gyermek családjával, hozzátartozóival és a gyermek oktatási intézményével.

Herczog Mária megjegyzi, hogy a szakemberek közötti együttműködés esetenként nem megy zökkenőmentesen. A Gyermekevédelmi törvény 2002. december 1-jéig adott időt a

hagyományos otthonok lebontására, és lakásotthonok kialakítására. Az átalakulások során nyilvánvalóvá vált, hogy nem mindenki alkalmas a lakásotthoni munkakör betöltésére a korábban otthonban dolgozottak közül. Nem tudták vagy nem akarták figyelembe venni a rendelkezésre álló segítő szolgálatok és szakemberek elérhetőségét. (Herczog, 2003)

Sajnos helyenként **hiányoznak a külső segítő szakemberek**. A lakásotthonok és a gyermekotthonok földrajzi elhelyezkedése következtében (a település kevésbé frekvenciált részén van vagy távol várostól, megyeszékhelytől) az egészségügyi és egyéb ellátások, szolgáltatások elérése nehézkes. Hiány van gyógypedagógus, logopédus és pszichológus szakemberből. Sok esetben a körzeti gyermekorvos is 60-70 km-es távolságból érhető el. A szakemberek problémásnak látják az együttműködést az egészség- és az oktatásüggyel. Ha mégis van kapcsolat, együttműködés külső szakemberekkel, akkor az felszínesnek mondható. Többnyire informális úton (barát, ismerős stb.) szerveződik a kapcsolattartás, és ezen keresztül történik az együttműködés. (Rácz, 2005)

Szakemberek a gyermekekről és a társadalmi integrációról

Az Országos Család – és Gyermekvédelmi Intézet 1998-1999-ben végzett kérdőíves vizsgálata során a gyermekvédelmi szakellátórendszer intézményeiben lévő speciális szükségletű gyermekekről, elhelyezésük nehézségeiről gyűjtöttek adatokat. (Büki, 2001) Alacsonynak tartja a kutató a tanulási zavarral küzdő gyermekek számát, amit többféle ok miatt nem jeleznek a kitöltő szakemberek. (Herczog, 2003) Ilyen ok, hogy az intézményekben valószínűleg „természetesnek” tartják a tanulási problémát, és ezért nem tüntették fel. (Büki, 2001) Herczog Mária szerint az érintett szakemberek **„nem ismerik és tartják nyilván, nem kezelik az általuk gondozott gyerekek problémáit.”** (Herczog (2003) p. 211.) A gyermekotthoni nevelők tanulmányaik során nem jutottak hozzá alapvető gyógypedagógiai ismeretekhez, amelyek a gyermekvédelmi munkában nélkülözhetetlenek. (Büki, 2001)

A szakemberek problémaként jelezték a szakemberhiányt, az integrációt, a nevelési tanácsadó túlsúfoltságát, a nevelési eszközök hiányát. Megoldási módként külső szakember bevonását említették, valamint a gyerekeknek való tréninget javasoltak. (Büki, 2001)

Rácz Andrea 2005-ben közölte a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet által készített kutatás eredményeit, melyben a gyermekotthonokban dolgozók véleményét vizsgálták szakmai munkájuk tartalmáról. A vizsgálat a **társadalmi integráció** kérdéskörére is kiterjedt. Vizsgálta, hogy hogyan tudják elősegíteni a fiatalok társadalmi integrációját, helyi szinten mit tudnak tenni ennek érdekében. A nyilatkozó gyermekfelügyelők szerint a legfontosabb, hogy a gyerekeket a koruknak megfelelően segítsék, az önálló életvitelre

felkészítsék. (Rácz, 2005) (...) „azt azonban nem tudják meghatározni, hogy a napi munkában az önállóság készségeinek kialakítása hogyan zajlik, milyen stratégiát követnek a sikeres társadalmi integráció érdekében.” (Rácz (2005) p. 63.) A gyermekfelügyelők szerint a sikeres integráció versenyképes szakma megszerzésével valósulhat meg. Szerintük azonban a tanulók nem fektetnek elég hangsúlyt a tanulásra. (Rácz, 2005)

II. Vizsgálat bemutatása

1. Kérdésfeltevések, hipotézisek

Vizsgálatom egyik fő kérdése, hogy a különleges lakásotthoni dolgozók **milyen intézményekkel és szakemberekkel tudnak együttműködni** a gyermekek társadalmi integrációjának elősegítése érdekében. Milyen szakmai támogatást, segítséget kapnak a gyermekfelügyelők, nevelők?

Vizsgálatom másik kulcskérdése az, hogy **mit gondolnak, hogyan vélekednek** az intézmények dolgozói az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek és fiatalok **társadalmi integrációjáról**. Mennyire tartják képesnek őket a jövőben való boldogulásra? Ezt az alábbi **dimenziók** mentén vizsgálom:

- társadalmi szerepvállalás,
- önállóság,
- pályaválasztás és továbbtanulás,
- munkavállalás,
- társas kapcsolatok,
- lakhatás,
- életvitel.

Úgy gondolom, hogy a gyermekhez/fiatalhoz való hozzáállás, a képességeiről való gondolkodás, a szemlélet meghatározó. Meghatározó a gyermekek jelenének és jövőjének alakulása szempontjából, hiszen a különleges lakásotthonok dolgozói azok, akik heti 40 órában élnek együtt a gyermekekkel (Szabó, 1995).

Azt is fontosnak tartom megismerni, hogy az érintettek **mennyire és miben tartják jónak saját munkájukat és az intézményüket** a gyermekek társadalmi integrációjának elősegítése szempontjából. Az esetlegesen felmerülő, megjelölendő problémákra remélhetőleg lesz lehetőségem megoldási javaslatokat megfogalmazni.

Kérdésfeltevéseim és a szakirodalmi háttér alapján a következő **hipotéziseket** fogalmaztam meg:

- 1. A különleges lakásotthonokban dolgozók számára nehezített az együttműködés bizonyos szakemberekkel és intézményekkel, a gyermek családjával: hiányoznak helyenként a külső segítő szakemberek, főleg az intézmények földrajzi elhelyezkedése következtében (Rácz, 2005).*
- 2. A különleges lakásotthonok dolgozói a gyermekek társadalmi integrációját elősegítő tényezők meghatározásakor kiemelt szerepet tulajdonítanak az önálló életre való felkészítésnek, azt azonban nem tudják meghatározni, hogy a mindennapokban a készségek, képességek kialakítása hogyan zajlik, milyen stratégiát követnek (Rácz, 2005).*
- 3. Társadalmi integrációt nehezítő tényezőként főleg rendszerszintű és a gyermekben keresendő (pl. nem tanul elég keményen (Rácz, 2005)) problémákat jelölnek meg a különleges lakásotthonok dolgozói.*
- 4. Az önállóság, a pályaválasztás és továbbtanulás, a társas kapcsolatok és az életvitel dimenziója terén a különleges lakásotthonok dolgozói pozitívan vélekednek az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek/fiatalok jövőjéről, képesnek tartják őket arra, hogy megfelelően boldoguljanak ezeken a területeken. Hiszen a dolgozók kiemelt feladata a gyermekek ezen dimenziókon belüli nevelése, támogatása (Gyermekvédelmi szakellátás. Gyermekotthoni ellátás (2011); 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet).*
- 5. A különleges lakásotthonok dolgozói pozitívan vélekednek neveltjeik társadalmi szerepvállalásáról, lakhatásáról és munkavállalásáról. Képesnek tartják őket, hogy ezeken a területeken megállják a helyüket.*

2. Módszerek, eljárások

A vizsgálat módszere

Vizsgálatomhoz **kérdőíves módszert** választottam. A kérdőívet magam készítettem, figyelembe véve a szakirodalmakban, a gyermekvédelmi törvényben, a rendeletekben olvasottakat, illetve saját tapasztalataimat (Rácz, 2005) (Gyermekvédelmi szakellátás. Gyermekotthoni ellátás, 2011) (1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról) (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet). A kérdőív tartalmaz **nyitott és zárt kérdéseket** is. Vannak olyan kérdései is, melyek ugyanarra a dimenzióra (pl. társas kapcsolatok) vonatkoznak. Ezzel az volt a célom, hogy minél árnyaltabb és pontosabb képet kapjak az adott dimenzióval kapcsolatosan.

A választott megye különleges lakásotthonainak felkeresésekor lehetőségem volt **strukturálatlan interjú** felvételére is 2 szakmai egység vezetőjével és egy lakásotthon-vezetővel. Az interjú főleg a személyi és tárgyi feltételek számbavételére irányult.

Az intézmények felkeresése

A különleges lakásotthonok felkereséséhez a megyei gyermekvédelmi központ engedélyére is szükségem volt. Ennek megszerzését követően vettem fel a kapcsolatot a különleges lakásotthonokat területileg magába foglaló szakmai egységek vezetőjével. Az intézmények elérhetőségét az interneten találtam meg. Mivel nem szeretném közölni, hogy melyik megyében gyűjtöttem az adatokat, így a honlap címét sem tehetem közzé. Megyei szinten a lakásotthonok, gyerekotthonok, valamint a különleges lakásotthonok és különleges gyermekotthonok ún. **szakmai egységekbe** tömörülnek, ezeknek a szakmai egységeknek az irányítása alatt állnak. Az alábbi táblázattal kívánom szemléltetni az intézményrendszer szervezeti felépítését:

Gyermekvédelmi Központ											
x. számú szakmai egység				x. számú szakmai egység				x. számú szakmai egység			x. számú szakmai egység
Lakásotthon	Lakásotthon	Lakásotthon	Különleges Lakásotthon	Lakásotthon	Lakásotthon	Lakásotthon	Lakásotthon	Különleges Lakásotthon	Különleges Lakásotthon	Különleges Lakásotthon	Gyermekotthon

2. A megyei intézményrendszer felépítése

Esetemben azoknak a szakmai egységeknek a vezetőit kerestem meg, ahol található különleges lakásotthon, mivel a törvényi előírás szerint az enyhén értelmi fogyatékos gyermekeket, különleges gondozáshoz való joguk alapján különleges lakásotthonokban vagy különleges gyermekotthonokban helyezhetik el. Az értelmi fogyatékos gyermekek - néhány kivételtől eltekintve - különleges lakásotthonba kerülnek. (Ennek egyik főbb oka, hogy ezek az intézmények főképp EÁI-k /enyhe fokban értelmi fogyatékos gyermekek általános iskolái/ mellett találhatók. Így „könnyebb” megszervezni ezeknek a gyermekeknek és fiataloknak az iskoláztatását.) Így a kérdőíveimet kizárólag **különleges lakásotthonokba** juttattam el. Vizsgálatom középpontjába tehát ez az intézménytípus került.

A gyermek kiválasztása

Mivel a kérdőívek bizonyos pontjai személy szerint egy-egy gyermekre vonatkoznak, szükségem volt a szakmai egységek vezetőinek segítségére. Különleges lakásotthononként

egy-egy gyermeket választottunk. A kiválasztás egyik fontos szempontja volt, hogy a gyermek **enyhén értelmi fogyatékos** legyen (a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság szakértői véleménye alapján). Szempont volt az is, hogy az adott gyermek **mióta tartózkodik az intézményben**. Igyekeztem olyan gyermeket választani, aki már régebb óta tagja a gyermekcsoportnak, hiszen így a vele foglalkozó dolgozók jobban ismerhetik, mint egy nem túl régóta ott lakó gyermeket, fiataalt. A kiválasztott gyermeknek kizárólag a keresztnévét írtam a kérdőívekre, hogy a kitöltők beazonosíthassák őt.

Jelölésrendszer; a vizsgálatban részt vevő intézmények

Azért, hogy az általam felkeresett szakmai egységek és azon belül a különleges lakásotthonok ne legyenek beazonosíthatók, **saját jelöléssel láttam el** azokat. A felkeresett **szakmai egységeket** az ábécé nagybetűivel jelöltem: **A, B, C, D**. Az ezekhez tartozó **különleges lakásotthonokat** római számokkal láttam el: **I., II., III., IV.** A kérdőíveket kitöltő **dolgozókat** pedig **arab számokkal** jelöltem. A **fejlesztő pedagógus FP** jelölést kapott. Az alábbi táblázatban összefoglalásképpen jelölöm a vizsgálatomba bekerült kérdőíveket – szakmai egységekre és különleges lakásotthonokra lebontva:

A szakmai egység		B szakmai egység		C szakmai egység		D szakmai egység	
I.	1. 2. 3.	I.	1. 2. 3. 4.	I.	1. 2. 3.	I.	1. 2.
II.	1. 2.			II.	1. 2. 3. 4.	II.	1. 2. 3. 4. 5.
III.	1. 2. 3. 4.			III.	1.	III.	1. 2. 3.
IV.	1. 2. 3.					IV.	1. 2. 3.
FP		-		-		-	
Ö	13	Ö	4	Ö	8	Ö	13
Összesen: 38							

3. A kitöltött kérdőívek szakmai egységekre és különleges lakásotthonokra lebontva (Ö: összesen; FP: fejlesztő pedagógus)

A jelölési rendszernek köszönhetően mindegyik kérdőívkitöltő saját jelölést kapott, így egyszerűbb lesz a kérdőívek kiértékelése és összehasonlítása – intézmények és szakmai

egységek között is. Például: A szakmai egység I. különleges lakásotthonának első kérdőívkitöltőjének jele: **A/I./1.** C szakmai egység II. különleges lakásotthonának harmadik kérdőívkitöltőjének jele: **C/II./3.**

A különleges lakásotthonok kissé változatos képet mutatnak a **létszámok**at tekintve. Ennek oka egyrészt a szabadságolás, másrészt a **létszámstop**: vagyis egy intézmény sem vehet fel új munkaerőt, harmadrészt pedig az, hogy többen nem töltötték ki a kérdőívet.

A vizsgált minta jellemzői

Eredetileg nevelőkkel és gyermekfelügyelőkkel kívántam kitöltetni a kérdőíveimet. A szakmai egységek vezetőivel való beszélgetések során kiderült, hogy a különleges lakásotthonok komoly **létszámproblémákkal küzdenek**: ennek következtében a dolgozók feladatai, munkakörei gyakran összerosódnak. Beosztástól függetlenül a szakemberek megfelelnek a fő feltételnek: mindennapi kapcsolatban állnak a gyermekekkel, fiatalokkal. Ezek tudatában a **vizsgálati körömet kiterjesztettem** valamennyi különleges lakásotthonban dolgozó szakemberre: intézményvezetőre, nevelőre, gyermekfelügyelőre, gyermekvédelmi asszisztensre, fejlesztő pedagógusra.

Mintámba összesen 38 személy került be. Munkahelyi feladataik alapján homogénnek tekinthető a csoport, hiszen beosztástól függetlenül közel azonos feladataik vannak (gyermekek nevelése, gondozása, adminisztráció). A vizsgált minta részletes jellemzőit az alábbi táblázat szemlélteti:

A minta jellemzői	
Dolgozó neme (fő)	Férfi: 6
	Nő: 32
Dolgozók átlagéletkora (év)	43,9
Dolgozók legmagasabb iskolai végzettsége (fő)	Általános iskolai (1)
	Szakiskolai / szakmunkásképző (4)
	Középiskolai érettségi (22)
	Főiskolai / egyetemi (11)
Dolgozók beosztása (fő)	Lakásotthon-vezető: 5
	Gyermekfelügyelő: 23
	Nevelő: 2
	Gyermekvédelmi asszisztens: 7
Dolgozó mióta dolgozik gyermekvédelemben (fő)	Fejlesztő pedagógus: 1
	15 éven belül: 21
Különleges lakásotthon elhelyezkedése (intézmény)	15 éven túl: 13
	Megyeszékhelyen: 1 (C)
	Községben (várostól 20 km-re): 2 (B, D)
	Községben (várostól 60 km-re): 1 (A)

4. A vizsgált minta jellemzői

3. A vizsgálat eredményei

3.1 Együttműködés intézményekkel, szakemberekkel

A gyermekek és fiatalok társadalmi integrációjának elősegítése és támogatása érdekében szükséges lehet az együttműködés bizonyos szakemberekkel és intézményekkel. Minél több oldalról kap egy gyermek/fiatal támogatást, segítséget, annál nagyobb és jobb esélyei lehetnek a jövőben. A kérdéskör vizsgálatára egy külön kérdést hoztam létre táblázatos formában, melyben a vizsgálati személyek jelölhették az együttműködés meglétét, valamint azt is, hogy az pontosan mire terjed ki. A vizsgálati személyek összesített válaszait az alábbi táblázat közli:

Együttműködés	Válaszolt		Együttműködés tárgya (leggyakrabban)
	N	%	
iskolai pedagógussal	34	89,5	Tanácsadás – és kérés; továbbtanulás
családgyógyzóval, utógondozóval	32	84,2	A gyermek jövője, utógondozása
fejlesztő pedagógussal	23	50,5	Tanácsadás – és kérés; továbbtanulás
pedagógiai intézettel	19	50,0	Tanácsadás
gyermek családjával	15	39,5	Jövő közös tervezése
pszichológussal	13	34,2	Tanácsadás
művelődési központtal, közösséggel	7	18,4	Részvétel programokon
alapítványokkal	7	18,4	Tájékoztató támogatási lehetőségekről
egyéb: lelkesítéssel	3	7,9	-
vállalatokkal	2	5,3	-

5. Együttműködés szakemberekkel, intézményekkel

Családgyógyzóval, utógondozóval a válaszolók 84,2%-a szerint tartják a kapcsolatot, vagyis minden szakmai egység rendelkezik ilyen szakemberrel.

A **fejlesztő pedagógussal** való együttműködésről már jóval kevesebben számoltak be, 50,5%. Fejlesztő pedagógusa vagy gyógypedagógusa elvileg szakmai egységenként van az intézményeknek. Ahogy az az interjúból kiderült, a B szakmai egység fejlesztő pedagógust 1,5 éve kénytelen nélkülözni. Ennek ellenére mégis azt jelölték az itt dolgozók, hogy van együttműködés ezzel a szakemberrel. Valószínűsítem, hogy a szakmai ellenőrzéstől, a visszakereshetőségtől való félelem miatt fordulhatott ez elő.

A jogszabályi előírás szerint (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 1. számú melléklete) szakmai egységenként egy fő **pszichológus** szakember jelenléte kötelező. Sajnos azonban anyagi problémák miatt csak egy szakmai egység (A) engedeti meg magának eme szakember jelenlétét. Mégis – talán a jó látszat fenntartása és a szakmai ellenőrzéstől való félelem miatt – egyéb szakmai egységek dolgozói is megjelölték a kapcsolattartást. Ennek ellenére is

kizárható a kapcsolattartás, hiszen a strukturálatlan interjúk során közölték az intézmények, hogy nincs pszichológusuk.

Az **iskolai pedagógussal** 34-en jelezték a kapcsolattartást, amit az iskolák földrajzi értelemben vett közelsége is megkönnyít.

15 vizsgálati személy jelölt **családdal** való kapcsolattartást, ami nagyon alacsonynak mondható. Főleg az *A* szakmai egység esetében alacsony ez. Több együttműködésről számoltak be azok a vizsgálati személyek, akik kevesebb mint 15 éve dolgoznak a gyermekvédelemben - szemben azokkal, akik régebb óta.

A **pedagógiai intézettel** való együttműködést a válaszolók 50,0%-a jelezte. A különféle pedagógiai és pszichológiai jellegű (szak)szolgáltatást nyújtó intézményekkel szakmai egységenként változó a kapcsolattartás: *A* szakmai egység esetében például csak négyen jelezték.

Az intézmények helyi szervekkel – **művelődési házakkal, község házzal** stb. – való kapcsolattartása elősegítheti a gyermekek és fiatalok társas kapcsolati hálójának alakulását, a szabadidejük hasznos eltöltését, a kikapcsolódást. A vizsgálati személyek válaszai alapján szinte egyáltalán nem jellemző az ilyen jellegű kapcsolattartás – néhány kivételtől (7 válaszadó) eltekintve. Közülük a legtöbben a *D* szakmai egységben dolgoznak, és kevesebb mint 15 éve vannak a pályán.

Alapítványokkal és különféle **vállalatokkal** sem igazán jellemző az együttműködés. Igaz ez főleg az utóbbira. Együttműködésről (1-2 kivétellel) csak a *C* szakmai egységben dolgozók számoltak be. A községekben található intézmények nem tudják megoldani az alapítványokkal és/vagy a vállalatokkal való együttműködést, vagy esetleg nem is tudnak annak lehetőségéről. Még a megyeszékhelyen lévő intézményekben is csak néhány dolgozó tájékozott.

Az **egyéb** kategóriába hárman (a *B* szakmai egységből) a helyi **lelkésszel** való együttműködést jelölték meg. A többi intézményben ilyen nem jellemző.

A válaszok alapján azt láthatjuk, hogy olykor még a gyermekvédelemhez tartozó szakemberekkel is nehéz olykor az együttműködés. Tágabb értelemben vett kapcsolattartás – a gyermekvédelmi szerveken túl – pedig csak elvétve jellemző.

3.2 A társadalmi integráció különböző dimenzióival kapcsolatos vélekedések

Pályaválasztás, továbbtanulás

A vizsgálati személyeket arra kértem, **jelöljenek meg olyan szakmákat, melyek betöltésére – szerintük – képesek lennének az adott gyermekek/fiatalok.** Az alábbi táblázatban a válaszok gyakoriságát közlöm:

Válasz	N	%
szakmát megjelölt	22	68,8
szakmát körülírt	3	9,4
nem jelölt meg szakmát	7	21,9
Összesen	32	100

6. Szakma megítélése

Íme néhány példa a szakma megjelölésére, melyek reálisnak mondhatók: *takarítónő, állatgondozó, növénytermesztő, kőműves, pék, festő, kőműves, pék, ács, lakatos.* Valamely szakma körülírásakor az önállóság hiánya és a felügyelet szükségessége dominált: *Betanított, vagy segéd munka irányítással és felügyelettel (A/IV./3.).* 7 vizsgálati személy ugyan válaszolt a kérdésre, de nem jelölt meg vagy írt körbe semmilyen szakmát. Többen bizonyos gyermekeket nem tartanak képesnek arra, hogy (önállóan) képesek lesznek valamely szakmát kitanulni és abban dolgozni: *Nincs olyan (D/III./1.); Nem tudok olyan lehetőséget (D/III./2.); Nem tudok (A/FP).*

A másik kérdésem a továbbtanulásra vonatkozott. Egy hatfokú Likert-típusú skálán kellett eldönteniük a vizsgálati személyeknek, hogy mennyire értenek egyet az alábbi állítással: **Felnőttként fog továbbtanulni, több szakmát is szerezni.** A válaszok (35) átlagértéke 1,74 lett (szórás: 1,09). A válaszadók (két kivételtől eltekintve) nem tartják valószínűnek, hogy az adott személyek a jövőben továbbtanulnak és több szakmát is szereznek.

Társadalmi szerepvállalás

Arra keresem a választ, hogy a vizsgálati személyek szerint a jövőben **mennyire lesz izolált tagja a társadalomnak az adott gyermek/fiatal.** Egy 10 fokú Likert-típusú skálán kellett eldönteniük az izoláltság mértékét. A válaszok átlagértéke 5,02 lett (szórás: 2,56). Teljes mértékben megoszlik azoknak a válaszolóknak aránya, akik szerint izolált tagja lesz, akik szerint nem lesz izolált tagja, és akik szerint részben igen, részben nem (vagyis akik az ötös számot jelölték). Vagyis egy-egy gyermek társadalmi helyzetét izoláltabbnak ítélték, mint egy másik gyermekét.

Ezen túlmenően hatfokú Likert-típusú skálával is vizsgáltam a kérdéskört. A **gyermek jövőbeni aktivitására** vonatkozó állításra adott válaszok átlagértéke 2,58 lett (szórás: 1,24). Inkább gondolják a személyeket passzívnak, mint aktívnak. A válaszadók nagy része szerint az érintettek életük végig gondozásra szorulnak, és sok elutasításra számíthatnak a jövőben.

Állítás	N	Átlag	Szórás
Aktív tagja lesz a társadalomnak.	38	2,58	1,24
Élete végéig gondozásra szorul.	37	3,27	1,74
Fel kell készülnie, mert a jövőben sok elutasításban lesz része.	38	4,47	1,66

7. Társadalmi szerepvállalással kapcsolatos vélemények hatfokú skálán

A fenti állításokból skálát képeztem, melyet **társadalmi szerepvállalás** skálának neveztem el. A skálát megbízhatósági vizsgálatnak vetettem alá. A skála Cronbach's Alpha értéke 0,557 lett, vagyis a skálát még megbízhatónak ítéltam. Kíváncsi voltam, hogy vajon a dolgozók neme és gyermekvédelemben eltöltött ideje alapján találunk-e különbséget a társadalmi szerepvállalással kapcsolatban.

Független mintás t-próbával vizsgáltam, hogy nemek szerint van-e különbség a társadalmi szerepvállalás megítélésével kapcsolatban. Az eredmény nem lett szignifikáns ($p=0,907$), és nincs számottevő különbség az átlagértékek között.

	Dolgozó neme	N (fő)	Átlag
Társadalmi szerepvállalás megítélése	nő	32	4,005
	férfi	6	4,056

8. A társadalmi szerepvállalás megítélése a dolgozók neme alapján

A nemek tekintetében nem találtam különbséget a társadalmi szerepvállalás megítélésével kapcsolatban, vagyis sem a nők, sem a férfiak nem ítélik pozitívabbnak neveltjeik társadalmi szerepvállalását.

A különleges lakásotthoni dolgozók gyermekvédelemben eltöltött ideje alapján két csoportot képeztem: azokat, akik már 15 évnél régebb ideje dolgoznak a gyermekvédelemben, és azokat, akik 15 éven belül dolgoznak a gyermekvédelemben. Azért 15 évnél húztam meg a határt, mert a gyermekvédelmi törvény életbe lépésével 2002 dec. 1-jéig kellett lebontani a hagyományos (több tíz és száz férőhelyes) otthonokat, és kellett kialakítani a 12-40 fős gyermek – és lakásotthonokat (Herczog, 2003). A korábban gyermekotthonban dolgozottaknak részben más feladataik voltak, mint azoknak, akik ezt követően kerültek a

gyermekvédelemben, azon belül is lakásotthonokba; valamint valószínűnek tartom, hogy aki hosszabb ideje dolgozik a gyermekvédelemben, annál fokozottabb lehet a kiegészítés veszélye.

Független mintás t-próbával vizsgáltam azt, hogy van-e különbség a két csoport között a gyermekek, fiatalok társadalmi szerepvállalásának megítélésével kapcsolatban. Az eredmény nem lett szignifikáns ($p=0,301$), mégis az átlagértékek különbsége figyelmet érdemel:

	Gyermekvédelemben eltöltött idő	N (fő)	Átlag
Társadalmi szerepvállalás megítélése	15 évnél kevesebb	21	3,794
	15 évnél több	13	4,218

9. A társadalmi szerepvállalás megítélése a gyermekvédelemben eltöltött idő alapján

Az átlagokat figyelembe véve a 15 évnél régebb óta gyermekvédelemben dolgozó vizsgálati személyek valamivel negatívabban vélekednek neveltjeik társadalmi szerepvállalásáról, mint azok, akik kevesebb ideje dolgoznak a gyermekvédelemben.

A társadalmi szerepvállalással kapcsolatban tehát inkább negatívabban vélekednek a válaszadók, és főleg azok körében jellemző ez, akik 15 évnél régebb óta dolgoznak a gyermekvédelemben.

Önállóság

A lakásotthonnak, mint intézménynek kiemelt célja az önállóságra nevelés. A különleges lakásotthoni dolgozók közül is többen megemlítették, hogy munkaköri feladatuk között szerepel a gyermekek/fiatalok önállóságának, önálló életvitelének támogatása, az ezzel kapcsolatos nevelés. Ezt a területet a pénzhasználattal és a hivatalos ügyintézésrel kapcsolatos vélemények alapján vizsgáltam - egy hatfokú Likert-típusú skálán.

A válaszolók többsége (27 fő) úgy gondolja, hogy az adott gyermek/fiatal felnőttként még némi támogatással sem lesz képes **egyedül intézni hivatalos ügyeit**. (Több vezető is elmondta, hogy a gyermekek, fiatalok hivatalos ügyeit rendszerint a dolgozók intézik.) A többség szerint nem fogják tudni **reálisan elkölteni azt az összeget, amit az állam ad nekik a nevelésbe vétel megszűnését követően**. Ezen túlmenően a jövőben is lesz problémájuk fizetésük beosztásával. A **bankkártya-használattal** kapcsolatban már pozitívabban vélekednek a válaszadók, de még itt is vannak olyanok, akik szerint erre nem lesznek képesek a fiatalok.

A negatív tapasztalatok is közrejátszhatnak a válaszokban: egy szakmai egység vezetője említett egy esetet, amikor a fiatal - kézhez kapva az összegét - néhány nap alatt felélte azt. Viszont olyanról is hallottam, amikor a különleges lakásotthoni dolgozók segítségével sikerült az adott összegből saját lakásra és berendezésre szert tennie a fiatalnak.

Az alábbi táblázatban összesítve közlöm a fentebb közölt adatokat:

Állítás	N	Átlag	Szórás
Némi segítséggel képes lesz egyedül intézni hivatalos ügyeit	38	2,82	1,29
Reálisan fogja elkölteni azt az összeget, amit az állam ad neki a nevelésbe vétel megszűnését követően.	36	2,02	1,32
Lesz probléma fizetése beosztásával.	36	5,22	1,12
Fogja tudni használni bankkártyáját.	36	3,02	1,87

10. Önállóság megítélése hatfokú skálán

Ezen túlmenően a jövőbeni **anyagi helyzet** megítélésre egy külön zárt kérdést is létrehoztam. A válaszolók nagyobb része (30 fő) szerint a gyermek/fiatal a jövőben csak szociális juttatások segítségével fog tudni megélni.

A fenti területeken tehát inkább önállótlannak ítélték a válaszadók a enyhén értelmi fogyatékos gyermekeket, fiatalokat – mind a pénzhasználat – és beosztás, mind a hivatalos ügyintézés terén.

A fenti állításokból skálát képeztem, melyet **önállóság** skálának neveztem el. A skálát megbízhatósági vizsgálatnak vetettem alá. A skála Cronbach's Alpha értéke 0,444 lett, így a skálát nem ítélték megbízhatónak, ezzel a továbbiakban nem végeztem számításokat.

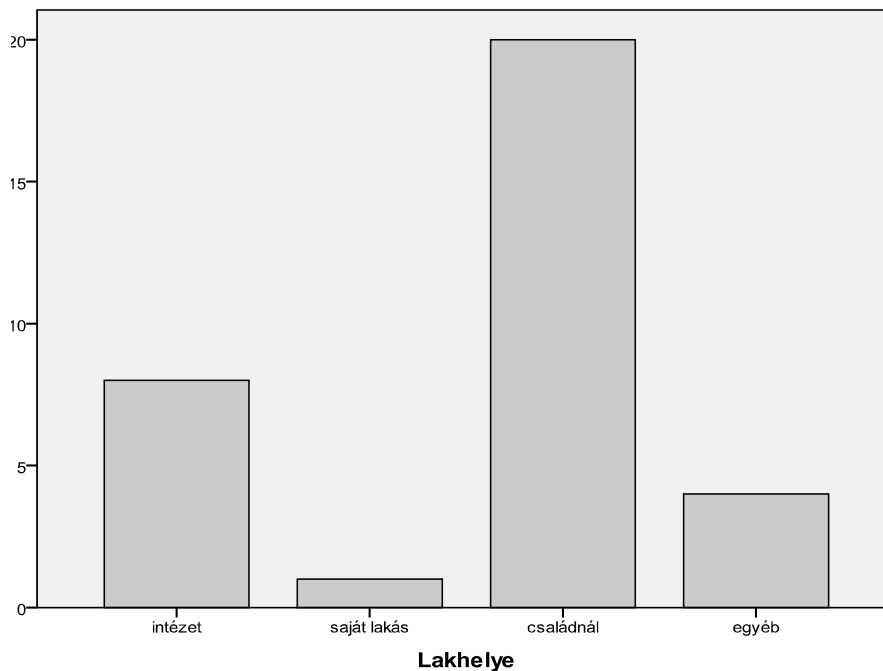
Lakhatás

Az egyik szakmai egység vezetőjének elmondása szerint a fiatalok 18 éves korukat betöltve vagy saját lakásba, vagy családjukhoz, rokonukhoz, barátjukhoz költöznek, vagy pedig utógondozói, esetleg fogyatékos személyeket gondozó otthonba. Az alábbiakban arra keresem a választ, hogy milyennek látják a különleges lakásotthonok dolgozói a fiatalok jövőbeni lakhatásának viszonyait.

Kilépve az intézményből **saját lakásra** szert tenni - a vizsgálati személyek szerint - inkább nem fognak a fiatalok, inkább egy **másik intézményben** fognak lakni. Kíváncsi voltam, hogy vajon mi szól az intézményi lét mellett. Két tényezőre gondoltam: a gondviselésre és a családi nehézségekre. Utóbbi erősebb érvnek bizonyult. 27 válaszadó szerint a család elvenné a gyermektől a pénzét.

Állítások	N	Átlag	Szórás
Ha kilép az intézményből, saját lakásba, albérletbe fog költözni.	38	2,03	1,33
Ha kilép az intézményből, legjobb eséllyel is egy másik intézménybe kerül.	35	3,63	1,78
Inkább intézetben éljen, mint egyedül, mert ott jobban gondját viselik.	36	3,89	1,75
Inkább intézetben éljen, mint a családjánál, mert ott nem veszik el a pénzét.	38	4,29	1,66

11. Lakhatással kapcsolatos vélemények hatfokú skálán

Több lehetőség közül választhattak a vizsgálati személyek arra nézve, hogy **hol fog lakni 15 év múlva** az érintett gyermek/fiatal. Többen voltak (8-an), aki szerint egy másik intézményben, és még többen (20-an), akik szerint a

12. Lakhely megítélése

családjánál fog lakni az adott fiatal. Az intézményben élés megjelölése hangsúlyos volt az *A* és a *C* szakmai egységben dolgozók esetében. Valószínűleg ezekről a helyekről többen mennek különféle intézetekbe, mint a másik két helyről. Saját lakásra kevesek szerint fognak a fiatalok szert tenni, még akár 15 év múlva is. Az *egyéb* kategóriába a következők kerültek: *börtön* (két kérdőívben is); *hajléktalan lesz*; *csavargó lesz*.

Kilépve tehát a jelenlegi intézményből vagy családjukhoz, vagy egy másik intézménybe mennek a fiatalok. Egyesek szerint utóbbi helyen való tartózkodásuk hosszú távon nem fog változni. Valószínűsíthető, hogy a vizsgálati személyek saját tapasztalataikra is hagyatkoztak válaszaiknál, és az a leggyakoribb, hogy a gyermekek/fiatalok a családjukhoz költöznek vissza.

Munkahely, munkavállalás

A kérdéskört hatfokú Likert-típusú skálával vizsgáltam. Az enyhén értelmi fogyatékos személyek **munkaerőpiaci esélyeit általában** véve a legtöbben nem tartják jónak. A fiatalok

munkanélküliségével kapcsolatosan megoszlanak a vélemények. 21 fő különböző szinten, mégis *inkább egyetértett* az állítással. Így a válaszok átlagértéke 4,06 lett (szórás: 1,43). Az adatokat az alábbi táblázatban közlöm:

Állítások	N	Átlag	Szórás
Jó esélyekkel indul a munkaerőpiacon.	38	1,97	1,44
Biztos, hogy munkanélküli lesz.	36	4,06	1,43

13. Munkahellyel kapcsolatos elképzelések hatfokú skálán

Zárt kérdésem a távolabbi jövőre irányult. **15 év múlva** ugyan lesz **állása** néhány érintetteknek, *de nem a legjobb*. Ez az elgondolás főleg a *D* szakmai egységhez tartozók (7 fő) körében jellemző. 24 fő úgy véli, hogy az adott gyermeknek/fiatalnak nem lesz állása, munkanélküli lesz. Egy személy jelölte meg az *egyéb* kategóriát: *nem akarja majd – lop* (B/I./4.).

A fenti állításokból skálát képeztem, melyet **munkavállalás** skálának neveztem el. Megbízhatósági vizsgálatnak vetettem alá. A skála Cronbach's Alpha értéke 0,774 lett, így a skálát megbízhatónak ítéltam. Azt vizsgáltam, hogy van-e a különbség a munkavállalás megítélésével kapcsolatosan a dolgozók neme és a gyermekvédelemben eltöltött idő alapján. **Független mintás t-próbával** vizsgáltam mindkét kérdést. A nemek tekintetében az eredményem nem lett szignifikáns ($p=0,71$), ám a különbségek itt is figyelmet érdemelnek:

	Dolgozó neme	N (fő)	Átlag
Munkavállalás megítélése	nő	32	4,375
	férfi	6	5,250

14. A munkavállalás megítélése a dolgozók neme alapján

A nők is inkább negatívabban vélekednek az érintettek munkavállalásáról, mégis jóval. kevésbé látják negatívan a gyermekek, fiatalok munkaerőpiaci esélyeit, munkavállalását, mint a férfiak. Független mintás t-próbával a gyermekvédelemben eltöltött idő alapján az eredményem ugyan nem szignifikáns ($p=0,512$), de a különbségeket érdemes megfigyelni:

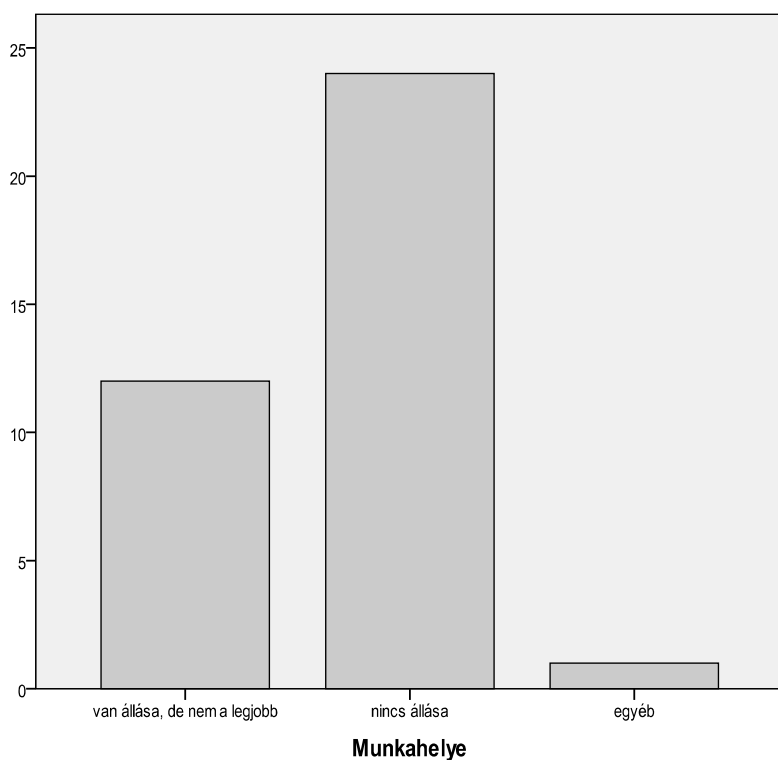
	Gyermekevdelemben eltöltött idő	N (fő)	Átlag
Munkavállalás megítélése	15 évnél kevesebb	21	4,405
	15 évnél több	13	4,731

15. A munkavállalás megítélése a gyermekvédelemben eltöltött idő alapján

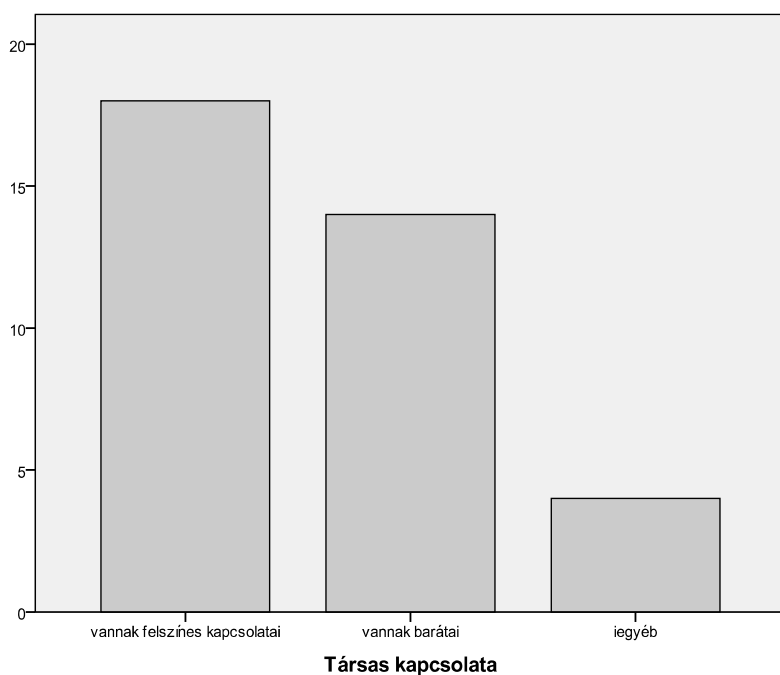
A 15 évnél kevesebb ideje gyermekvédelemben dolgozók véleménye bizakodóbb az érintettek munkavállalásával kapcsolatban: valamennyivel jobbnak ítélik munkaerőpiaci esélyeiket, és kevésbé biztosak a munkanélküliségben.

A többség - jelen gazdasági körülmények között - nem nézi ki a gyermekekből és

fiatalokból, hogy azok a jövőben, **15 év múlva** munkahellyel fognak rendelkezni. Ebben a kérdésben is azok vélekedtek pozitívabban, akik kevesebb mint 15 éve vannak a szakmában. A válaszokban szerepe lehet a jelen gazdasági körülményeknek, a megye egyes településeit különösen érintő munkanélküliségnek is.

16. Munkahely megítélése

Társas kapcsolatok

Vizsgálatom érinti a **baráti és ismerősi kapcsolatokat**, valamint a **szerelmi kapcsolatot** is. A **baráti és ismerősi kapcsolatok** megítélésére vonatkozóan zárt kérdést hoztam létre. A legtöbb vizsgálati személy (18 fő) úgy gondolja, hogy az érintetteknek **15 év múlva** felszínes kapcsolatai lesznek, 14-en pedig azt,

17. Társas kapcsolat megítélése

hogy lesznek barátai. Hatfokú Likert-típusú skálával részletesebben is rákérdeztem a baráti kapcsolatokra. A fiatalok majdani **lakóhelyükön** ki fognak tudni alakítani baráti, ismerősi kapcsolatokat. Arról, hogy lakóhelyi környezetük mennyire lesz elutasító velük szemben, megoszlanak a vélemények. A **munkahelyi** baráti kapcsolatokkal szemben inkább pozitívan vélekedtek a válaszadók. Bár a többség szerint nem fogják őket könnyen befogadni leendő munkahelyükön, mégis lesznek barátaik.

A vizsgálati személyek szerint a fiatalok nem fognak nehezen **szerető társat találni**, és a **családalapításról** is pozitívan vélekedtek. Az érintettek nagy valószínűséggel fognak házasságot kötni. A válaszok átlagai az alábbi táblázatban láthatók:

Állítás	N	Átlag	Szórás
Barátai csak a munkahelyén lesznek.	34	2,21	1,25
Ha lesz is saját lakása vagy albérlete, a környezet, a szomszédok elutasítóak lesznek vele szemben.	37	3,27	1,47
Csak a lakóhelyén lesznek barátai, munkahelyén nem.	38	2,45	1,37
Munkahelyén munkatársai könnyen be fogják fogadni.	37	3,08	1,46
Nehezen fog tudni szerető társat találni.	37	3,87	1,42
Fog tudni családot alapítani.	38	3,68	1,53
Kevés esélye van a házasságra.	68	2,81	1,58

18. Társas, baráti kapcsolatok megítélése hatfokú skálán

A fenti állításokból skálát képeztem, melyet **társas kapcsolatok skálánk** neveztem el. A skálát megbízhatósági vizsgálatnak vetettem alá, a Cronbach's Alpha értéke 0,667 lett, vagyis a skálát megbízhatónak ítéltam. Azt vizsgáltam, hogy van-e a különbség a társas kapcsolatok megítélésével kapcsolatosan a dolgozók neme és a gyermekvédelemben eltöltött idő alapján. **Független mintás t-próbával** vizsgáltam mindkét kérdést.

A nemek tekintetében az eredményem nem lett szignifikáns ($p=0,354$), csupán kismértékű átlagbeli eltérést tapasztalhatunk:

	Dolgozó neme	N (fő)	Átlag
Társas kapcsolatok megítélése	nő	32	3,070
	férfi	6	3,309

19. A társas kapcsolatok megítélése a dolgozók neme alapján

A férfi különleges lakásotthoni dolgozók kevésbé pozitívan vélekednek a gyermekek és fiatalok jövőbeni társas kapcsolatairól, mint a nők.

A gyermekvédelemben eltöltött idő alapján sem lett az eredményem szignifikáns ($p=0,506$), és itt nincs számottevő különbség az átlagértékek között:

	Gyermekvédelemben eltöltött idő	N (fő)	Átlag
Társas kapcsolatok megítélése	15 évnél kevesebb	21	3,026
	15 évnél több	13	3,231

20. A társas kapcsolatok megítélése a gyermekvédelemben eltöltött idő alapján

A társas kapcsolatok megítélésével kapcsolatban nincs nagy különbség az alapján, hogy valaki milyen régóta dolgozik a gyermekvédelemben.

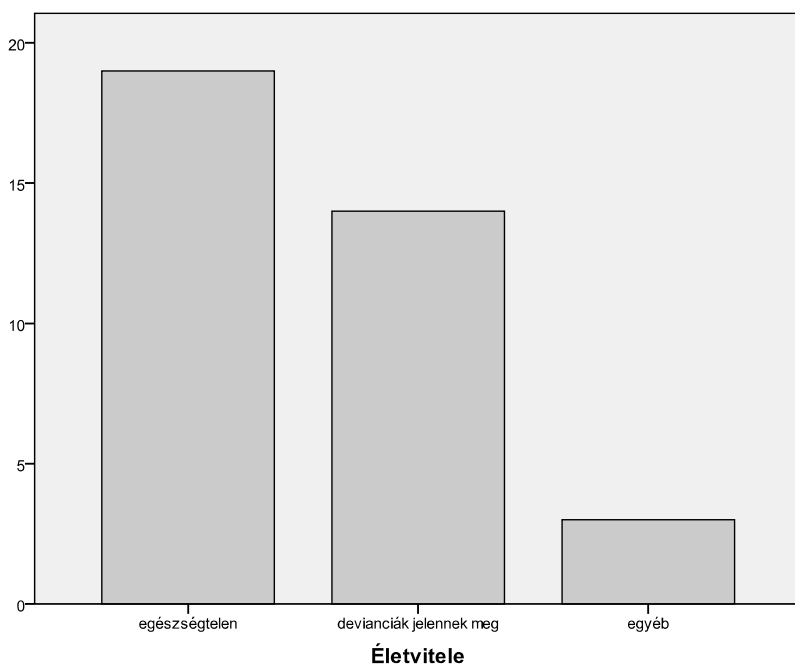
Zárt kérdéssel a távoli jövőre is rákérdeztem. **15 év múlva** a többség szerint **lesz családja** (házastársa, gyermeke) az érintett enyhén értelmi fogyatékos személynek. Csak elvétve jelent meg az *egyedülálló* megjelölése.

A baráti és ismerősi, valamint szerelmi kapcsolatokkal szemben a dolgozók véleménye inkább pozitívnak mondható. A különleges lakásotthoni dolgozók nagyobb része pozitív képet jósol a gyermekeknek és fiataloknak azok családi állapotával kapcsolatosan. Vannak azonban olyanok, akik a társadalom részéről (munkahely és lakhely színteréről) elutasítást és befogadási nehézségeket jósolnak a gyermekeknek és fiataloknak.

Életvitel

Az életvitelre vonatkozóan pozitív mintául szolgálhatnak a különleges lakásotthonok dolgozói. Személye példaadással és tudatos neveléssel egészséges és esetleg káros szenvedélyektől mentes életvitel kialakulásának is nagyobb lehet az esélye.

A kérdőívben zárt kérdéssel vizsgáltam az **életvitel** megítélését. Senki nem gondolja úgy, hogy **15 év múlva egészséges** életvitelt fog folytatni az adott gyermek/fiatal. A válaszok alapján vagy *egészségtelen* életvitel lesz jellemző, vagy pedig *devianciák*, deviáns (az adott társadalomban elfogadott normától eltérő) magatartásformák fognak náluk megjelenni. Az *egyéb* kategóriánál a következő válaszokat adták: *nem tudom; felügyeletre szorul* (két személynél).

A gyermekek és fiatalok nagy részének vagy egészségtelen életvitelt jósolnak, vagy pedig olyan életvitelt, mely nem mentes devianciáktól - holott erre a területre komoly ráhatásuk lehet(ne) az intézménynek és személy szerint a dolgozóknak is. Szakmai egységenként nem volt különbség a válaszok között. A válaszokat a 15. diagram szemlélteti.

21. Életvitel megítélése

3.3 Saját tevékenység meghatározása és az intézmény értékelése

Vizsgálatommal azt is szeretném megismerni, hogy mennyire és miben tartják jónak a különleges lakásotthoni dolgozók saját munkájukat és az intézményüket a gyermekek társadalmi integrációjának elősegítése szempontjából. Erre vonatkozóan három kérdést tartalmazott a kérdőív.

Saját tevékenység meghatározása

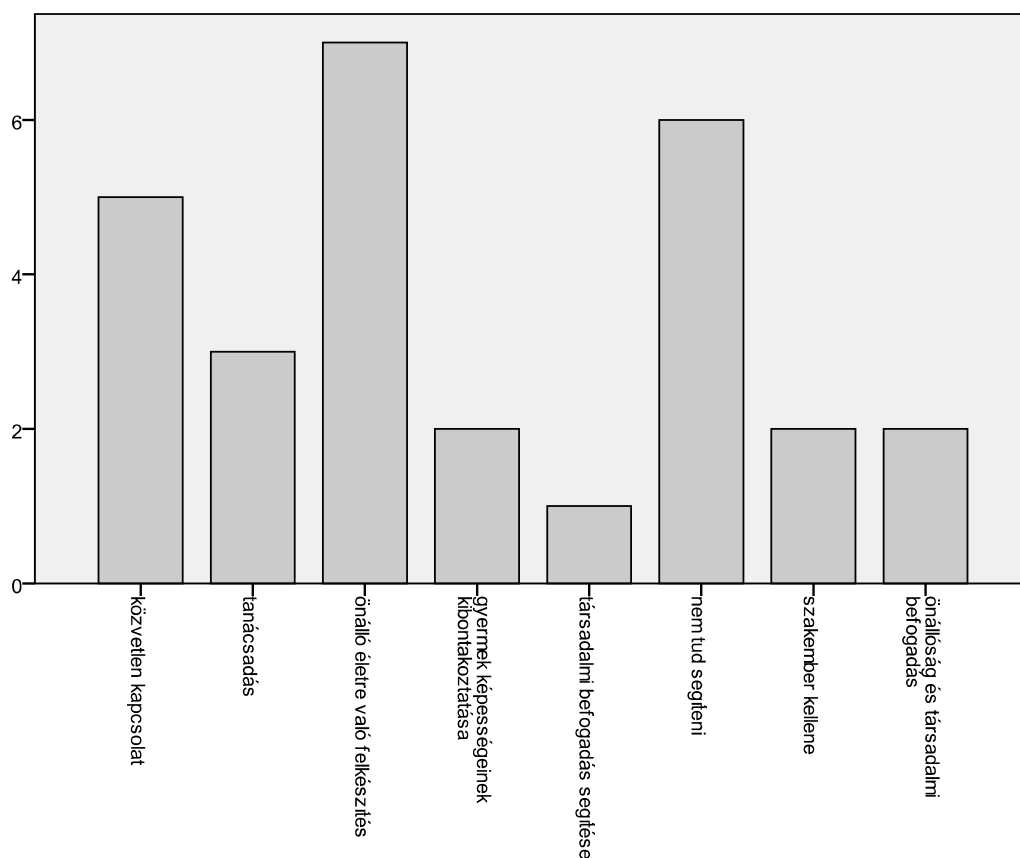
Egy nyitott kérdéssel arra kértem a vizsgálati személyeket, határozzák meg, hogy ők, személy szerint **mit tudnak tenni** a gyermekek és fiatalok társadalmi integrációjának elősegítése érdekében. A kérdés része volt az is, hogy ebben milyen segítséget igényelnének. 28-an válaszoltak. A válaszokat különböző kategóriákba soroltam:

1. **Közvetlen kapcsolat:** *A szeretet adása (C/II./3.); Példamutatás, erős motiváció (D/IV./2.).*
2. **Tanácsadás:** *életvezetési tanácsokkal ellátni (D/I./2.); Sok beszélgetés, példák felvonultatása (C/I./2.)*
3. **Önálló életre való felkészítés:** *Bevonni a napi teendők elvégzésébe (A/III./2.)*
4. **Gyermekek képességeinek kibontakoztatása** (C/II./1.,2.)

5. **Társadalmi befogadás:** *Annak érdekében cselekszünk, hogy a társadalomban „valahol” megtalálja a helyét (...) hogy ne legyen kirekesztett. Segítő kezet nyújtunk (B/I./2.)*
6. **Nem tudnak segíteni:** Ezen belül néhányan a **rendszer** (6.1) felelősségét hangsúlyozzák: *Több idő, energia, odafigyelés és türelem szükséges. Adottak legyenek a feltételek a megvalósításhoz (C/III./1.).* Mások a **család** (6.2) vagy a **gyermek** (6.3) felelősségét: *Nem tudok (A/FP); Nem igazán tudok tenni semmit, hiszen az otthonról hozott minták a mértékadók számára, így pedig hogy szökésben van amit eddig elértem, azt is elfelejti. (A/I./3.); A gondolkodását kellene megváltoztatni, amihez csak szakember ért (A/III./1.); Itt minden segítséget megkapott (A/IV./3.).*
7. Volt, aki az önálló életvitelre való felkészítést és a társadalmi befogadás segítségét **együttesen** hangsúlyozta.

Csupán két személy írta, hogy **szakemberek segítségére lenne szükség:** *Gyógypedagógus és pszichológus segítségét kérném (C/I./3.); Nagyon sok foglalkozást igényelne szakemberektől (C/II./2.)*

A válaszok gyakoriságát az alábbi diagram mutatja:

22. Saját tevékenység meghatározása a társadalmi integráció segítése alapján

A legtöbb vizsgálati személy szerint a legfontosabb, hogy felkészítsék a gyermeket az önálló életvitelre, és hogy szeretettel, gondoskodással fordulnak feléjük. Ez főleg a *D* és néhány *A* szakmai egységnél dolgozó vizsgálati személynél volt jellemző válasz. A társadalmi befogadás segítése csupán a *B* szakmai egységben dolgozók körében volt jellemző válasz. Többen úgy gondolják, hogy nem tudják segíteni a gyermek társadalmi integrációját. Ez az elgondolás az *A* szakmai egységben dolgozók körében volt hangsúlyos. Szakember segítségét a *C* szakmai egységben dolgozók igényelnének, holott ez az az intézményegység, amely a megyeszékhelyen található. Így ők elvileg könnyebben hozzá tudnának férni különféle szolgáltatásokhoz.

Néhány kivételtől eltekintve **szakmai egységenként eltérő tevékenységeket tartanak fontosnak** a dolgozók a társadalmi integráció támogatása érdekében. Elképzelhető, hogy az *A* szakmai egységben dolgozók körében hangsúlyos tehetetlenség-érzés háttérében a fásultság, a kiegészítés is állhat. Ez az a szakmai egység, mely a legmesszebb található a megyeszékhelytől vagy nagyobb városoktól.

Intézmény értékelése

A vizsgálati személyeket nyitott kérdéssel arra kértem, határozzák meg, miért tudja jól segíteni az intézmény az adott gyermek/fiatal társadalmi integrációját, és miért kevésbé.

A különleges lakásotthonok egyértelmű **erőssége** a gyermekek és fiatalok társadalmi integrációjának segítése szempontjából a **dolgozók munkája**, különféle tevékenysége. Ide sorolták a személyes példaadást (*családias nevelés során példát állítunk elé azzal, hogy mindent vele közösen csinálunk, vásárlás, főzés, posta (C/I./3.); itt pozitív példákat lát, nem úgy, mintha a családjával élne (A/IV./1.), a szükségletek kielégítését (fizikai szükségleteit maximálisan kielégíti, állapotának megfelelő fejlődése biztosítva van (C/II./2.); itt adottak a feltételek ahhoz, hogy az alapvető szükségleteit kielégítse (C/III./1.); mert mindent, ami számára fontos, itt kapja meg, a szeretet, törődést, testi fejlődéséhez szükséges dolgokat (C/II./4.), az önálló életvitel támogatását (felkészíti az önálló életre – amíg el nem szökik (B/I./4.).*

Néhány vizsgálati személy a **gyermek valamely sajátosságát** emelte ki: *képességei alapján integrálható (D/IV./3.); vele hasonló gyermekek között él (A/I./2.).*

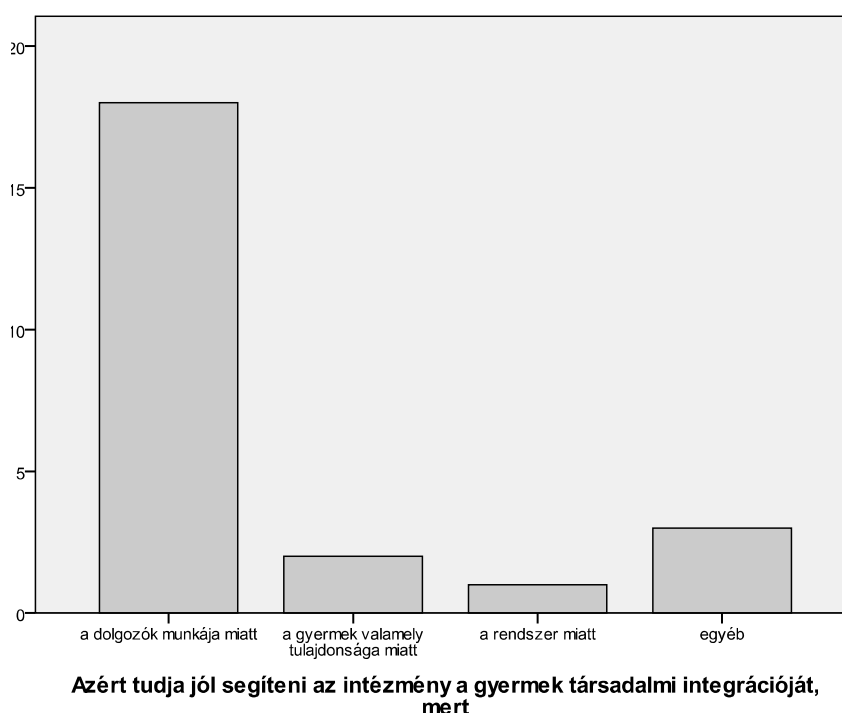
A **rendszer** mellett is szólt egy válasz: *itt tanulhat, szakmát szerezhet amivel később munkába is állhat (A/I./3.).*

Az **egyéb** kategóriába a következők kerültek: *ezen kívül nincs is más lehetősége (D/II./4.); nem tudja (D/IV./1.); erre még magam sem tudom a választ (A/II./3.).*

Sok vizsgálati személy a kérdőívben üresen hagyta ezt a kérdést, nem tudta vagy nem akarta meghatározni, hogy miért is jó ez az intézmény a gyermekek és fiatalok számára. A *D* szakmai egység kivételével a válaszolók közül a legtöbben a dolgozók munkáját, tevékenységét emelték ki, amely igazán nagy hatással van a gyermekek társadalmi integrációjára.

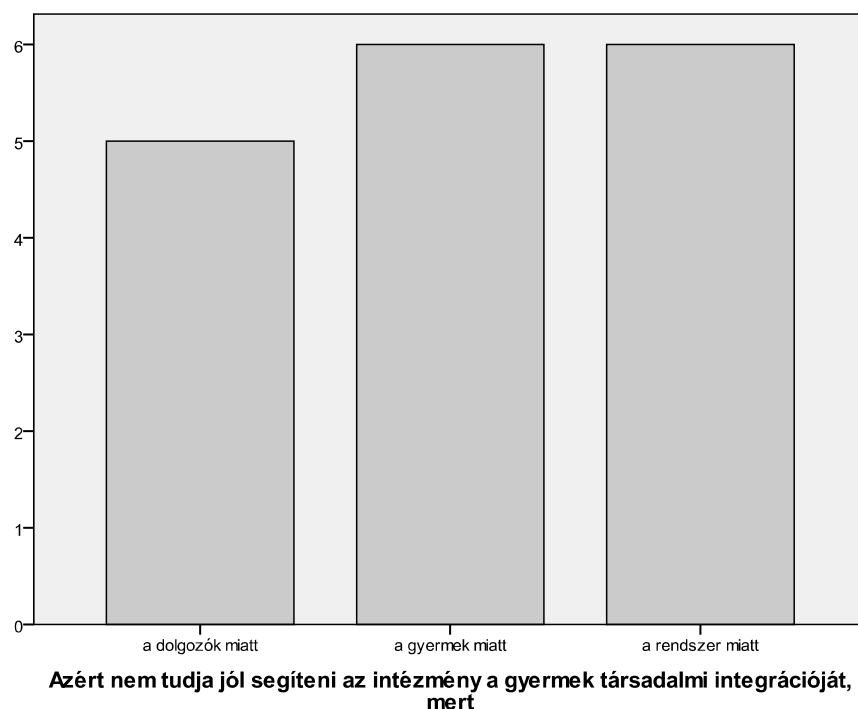
A különleges lakásotthoni dolgozók érzik munkájuk, tevékenységük felelősségét a gyermekek és fiatalok társadalmi integrációjának elősegítése érdekében. Igyekeznek példát mutatni a gyermekeknek, kielégítik szükségleteiket, támogatják önálló életvitelük kialakulását.

A válaszok gyakoriságát az alábbi táblázat mutatja:

23. Az intézmény erősségei

Az intézmény **gyengeségeként** néhányan azonban pont a **dolgozók** segítőkészségét, „a gyermek helyett mindent elintéző” tevékenységét emelték ki, mint olyan tényezőt, mely nem támogatja megfelelően az érintett jövőjét: *sok mindent elvégzünk helyette, amit majd később egyedül kell majd* (B/I./1.); *a napi dolgokat is mi intézzük helyette, ha magára marad emiatt hátrányos helyzetbe kerül* (B/I./2.); *sok mindent elintézzünk helyette, később egyedül kell majd intézni a dolgait* (B/I./3.). A vizsgálati személyek szerint mindent megtesznek a gyermekek helyett, és ők emiatt nem fognak tudni önállóan boldogulni az életben.

24. Az intézmény gyengeségei

A problémáknál a gyermekvédelmi **rendszer** bizonyos elemei is helyet kaptak: *munkahely nincs, ahol tudnának majd dolgozni (D/II./4.); nincs összhang az intézmények között, fásult emberek nehéz körülmények között, gyenge anyagi helyzetben dolgoznak, egy nem sikerorientált rendszerben (D/IV./1.); nem képes felkészíteni a változás utáni életre, ami a kiköltözés után vár rá (C/II./2).* Anyagi problémák, a kiegészítés, az intézmények közötti összhang hiánya, valamint a különleges lakóotthon és az azon túli élet közötti szakadék jelent meg hangsúlyosan a válaszokban. Volt olyan is, aki a gyermekek szegregált keretek között („csak” értelmi fogyatékos és/vagy tartósan beteg gyermekek élnek együtt) történő elhelyezését nehezítette: *hasonló fogyatékoságú gyermekekkel él együtt (D/III./2.).*

Hasonló gyakorisággal jelent meg az, hogy a vizsgálati személyek valamilyen **gyermekkel kapcsolatos sajátosságot** jelöltek meg – minthogy emiatt nem tud nekik megfelelően segíteni az intézmény. Többen is írták a szökés tényét: *mert elszökik (B/I./4.); szökésben van (A/I./3.); ő nem is akarja (A/FP).*

Szakmai egységenként eltérést láthatunk a válaszokban. A *D* szakmai egységhez tartozó dolgozók a rendszerben látják a problémákat, az *A* szakmai egység a gyermekkel kapcsolatosan, míg a *B* szakmai egység több dolgozója saját munkájával kapcsolatosan volt kritikus.

A vizsgálati személyek szerint a dolgozók munkájának el nem ismerése, a fásultság, az összhang hiánya, a szegregáló intézményrendszer és a dolgozók „a gyermek helyett mindent elintéző” tevékenysége nincs jó hatással a gyermekek társadalmi integrációjára.

4. Hipotézisek bevalásának ellenőrzése

A kérdőívek kiértékelése után következik a vizsgálatom elején megfogalmazott hipotézisek bevalásának ellenőrzése.

1. A különleges lakásotthonokban dolgozók számára nehezített az együttműködés bizonyos szakemberekkel és intézményekkel, a gyermek családjával: hiányoznak helyenként a külső segítő szakemberek, főleg az intézmények földrajzi elhelyezkedése következtében (Rácz, 2005).

A hipotézisem nagyrészt bevált. Olykor még a gyermekvédelemhez tartozó szakemberekkel is nehéz olykor az együttműködés. Finanszírozási problémák miatt hiány van gyógypedagógusból/fejlesztő pedagógusból és pszichológusból. A családdal való kapcsolattartás nagyon esetleges (földrajzi tényezőtől erősen függhet), és főleg azokra a dolgozókra jellemzőbb, akik kevesebb ideje vannak a gyermekvédelemben. A pedagógiai intézetekkel sem rendszeres az együttműködés – ezt leginkább földrajzi tényezők befolyásolják. Helyi művelődési központokkal, alapítványokkal, vállalatokkal és egyházakkal nagyon esetleges a kapcsolattartás: csak elvétve fordul elő, hogy egy-két különleges lakásotthoni dolgozó kapcsolatba tud kerülni ezekkel az intézményekkel. Sajnos ezt is – akárcsak a pedagógiai szolgáltató intézmények elérhetőségét – földrajzi tényezők erősen korlátozzák. A szűkebb értelemben vett kapcsolattartás – a gyermekvédelmi szervekkel – működik. Ez valószínűleg a gyermekek és fiatalok gondozására koncentrálódik. Tágabb értelemben vett (a gyermekvédelmen túli) kapcsolattartás tehát nincs, vagy csak nagyon elvétve. A lehetőségek megyei szintű korlátozottsága, a tájékozatlanság vagy a fásultság is oka lehet annak, hogy nincs nyitás az intézmények (vagy a megyei gyermekvédelem) részéről egyéb támogató szervezetek felé. Holott ezek nagyban támogathatnák a fiatalok társadalmi integrációját.

2. A különleges lakásotthonok dolgozói a gyermekek társadalmi integrációját elősegítő tényezők meghatározásakor kiemelt szerepet tulajdonítanak az önálló életre való felkészítésnek, azt azonban nem tudják meghatározni, hogy a mindennapokban a készségek, képességek kialakítása hogyan zajlik, milyen stratégiát követnek (Rácz, 2005).

Hipotézisem csak részben vált be. A társadalmi integrációt támogató tényezők között ugyanis az önálló életvitelre való felkészítés mellett számos egyéb tényező is megjelent: személyes példaadás és motiválás, tanácsadás, képességek kibontakoztatása, szükségletek kielégítése. Szakmai egységenként azonban eltérést láthatunk abban, hogy az intézményegységek milyen tényezőt emelnek ki. A dolgozók nagyobb része nem fejtette ki, hogy a gyermekek és fiatalok készségeink és képességeinek kialakítsa hogyan is zajlik. A társadalmi integrációt támogató tényezők nagyobb része a dolgozókhoz köthető. A dolgozók erőteljesen érzik tevékenységük felelősségét a gyermekek és fiatalok társadalmi integrációjának elősegítése érdekében. Az intézmény miattuk, az ő munkájuk miatt tud esélyt nyújtani a társadalmi integrációra.

3. Társadalmi integrációt nehezítő tényezőként főleg rendszerszintű és a gyermekben keresendő (pl. nem tanul elég keményen (Rácz, 2005)) problémákat jelölnek meg a különleges lakásotthonok dolgozói.

A társadalmi integrációt nehezítő tényezők között a vizsgálati személyek rendszerszintű (finanszírozás, intézmények közötti összhang hiánya) és a gyermekben keresendő tényezőket (szökés, makacsság, alkalmazkodás hiánya) jelölték meg a legnagyobb gyakorisággal. Ezek mellett azonban a dolgozók munkája is megjelent a válaszok között. A vizsgálati személyek szerint a dolgozók segítőkészsége, „a gyermek helyett mindent elintéző” tevékenysége nehezíti a fiatalok társadalmi integrációját. Szakmai egységenként különbségeket láthattunk az alapján, hogy milyen nehezítő tényezőket jelöltek meg a dolgozók. Ez talán pont az intézmények közötti összhang hiányát hangsúlyozza. Hipotézisem tehát csak részben vált be.

4. Az önállóság, a pályaválasztás és továbbtanulás, a társas kapcsolatok és az életvitel dimenziója terén a különleges lakásotthonok dolgozói pozitívan vélekednek az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek/fiatalok jövőjéről; képesnek tartják őket arra, hogy megfelelően boldoguljanak ezeken a területeken. Hiszen a dolgozók kiemelt feladata a gyermekek ezen dimenziókon belüli nevelése, támogatása (Gyermekevédelmi szakellátás. Gyermekotthoni ellátás (2011); 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet).

A vizsgálati személyek inkább ítélik önállótlanoknak az enyhén értelmi fogyatékos fiatalokat. Hivatalos ügyeiket még némi segítséggel sem lesznek képesek önállóan intézni, és problémájuk lesz pénzük beosztásával. A többség szerint a felnőtt enyhén értelmi fogyatékos személyek önállóan nem, csak szociális juttatásokat igénybe véve fognak tudni megélni. A vizsgálati személyek többségének azonban a szakmák betöltésével kapcsolatban reális

elképzeléseik vannak. Azt azonban, hogy az érintettek a jövőben továbbtanuljanak és több szakmát is szerezzenek, nem tartják valószínűnek. A baráti és ismerősi, valamint szerelmi kapcsolatokkal szemben a dolgozók inkább pozitívan vélekednek. El tudják képzelni, hogy neveltjeiknek a jövőben lesznek társas kapcsolatai. A nőkhöz képest azonban a férfi különleges lakásotthoni dolgozók negatívabban vélekednek a gyermekek társas kapcsolatairól. Az életvitellel kapcsolatosan negatívak az elképzelések a jövőre nézve: devianciákat és egészségtelen életvitelt jósolnak a dolgozók. Valószínűsíthető, hogy azoknak, akik inkább önállótlanak ítélték meg a jövőre nézve a gyermekeket/fiatalokat, valószínűleg nincsenek tapasztalataik és/vagy ismereteik a gyermekek valós képességeikről és arról sem, hogy mire képes egy felnőtt enyhén értelmi fogyatékos személy. A hipotézisem tehát nem vált be: hiába vannak hatással ezekre a dimenziókra (foglalkoznak ezekkel a területekkel) a dolgozók, mégis inkább negatívan vélekednek azokról – a társas kapcsolatok kivételével.

5. A különleges lakásotthonok dolgozói pozitívan vélekednek neveltjeik társadalmi szerepvállalásáról, lakhatásáról és munkavállalásáról. Képesnek tartják őket, hogy ezeken a területeken megállják a helyüket.

Hipotézisem nem vált be. Az erősen társadalomfüggő dimenziók terén inkább negatívak a válaszadók véleménye. A vizsgálati személyek szerint az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek és fiatalok a jövőben inkább passzívabb, mint aktívabb tagjai lesznek a társadalomnak. Néhány vélemény alapján az érintett személyek életük végéig gondozásra szorulnak majd, és sok elutasításban lesz részük. Negatívabban vélekedtek az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek és fiatalok társadalmi szerepvállalásáról azok a dolgozók, akik több mint 15 éve dolgoznak a gyermekvédelemben. A lakhatással kapcsolatban a jellemző elképzelés az, hogy az érintettek vagy a családjuknál fognak lakni vagy pedig egy máik intézményben - és ez a távoli jövőben sem lesz másképp. A többség arra sem tartja képesnek a gyermekeket és fiatalokat, hogy munkahelyre a jövőben szert tegyenek. Főleg azok vélekednek így, akik már régebb óta dolgoznak a gyermekvédelemben. Ezen a téren a nőkhöz képest a férfi dolgozóknak negatívabb elképzeléseik vannak. A negatív irányba hajló elképzelések oka a fásultság, a kiégés és a tájékozatlanság is lehet.

5. Korlátok, kitekintés; megoldási javaslatok

5.1 Korlátok, kitekintés

TDK munkám során több korlátozó tényezővel is találkoztam. Az egyik ilyen tényező a **témában készült vizsgálatok csekély száma**. Így ezekre, az elméletben olvasottakra és saját (csekély mértékű) tapasztalataimra hagyatkozva végeztem munkámat. Továbbá **vizsgálati csoportom alacsony elemszáma** is korlátozó tényezőnek bizonyul. Az alacsony elemszám oka, hogy a felkeresett különleges lakásotthonok komoly létszámproblémákkal küzdenek, a másik pedig az, hogy többen nem töltötték ki a kérdőívet. További korlátozáshoz vezethet az is, hogy a **dolgozók** helyenként **bizalmatlanok voltak** velem és vizsgálatommal kapcsolatban: olykor nem valós adatokat közöltek.

Egy újabb vizsgálat irányulhatna a lakásotthonokban élő nem különleges ellátási igényű, hanem **normál ellátási igényű gyermekekre**. Így megtudhatnánk azt, hogy a fentiekben közölt eredmények mennyire befolyásolja inkább az állami nevelésbe vétel vagy az értelmi fogyatékoság.

Érdemes lenne vizsgálni továbbá a dolgozók **kiégését** is, erre vonatkozó skálával, kérdőíves formában. Így esetleg magyarázatot kaphatnánk több - a vizsgálat során felmerült - kérdésre is (pl. a 15 évnél régebb óta gyermekvédelemben dolgozó vizsgálati személyek negatívabb elképzeléseivel kapcsolatban).

5.2 Megoldási javaslatok

Vizsgálati eredményeim alapján az alábbiakban néhány olyan megoldási módot fogok feltüntetni, melyek segíthetnék a gyermekek társadalmi integrációjának támogatását egy különleges lakásotthonon belül.

Igényel anyagi ráfordítást:

- 1. Segítő szakemberek jelenléte:** pszichológus és gyógypedagógus/fejlesztő pedagógus szakember jelenléte.
- 2. A különleges lakásotthoni dolgozók létszámának maximalizálása** (legalább a törvényben meghatározott mértékben). A *D* szakmai egység vezetője szerint különleges lakásotthononként legalább hat fő dolgozóra lenne szükség a minőségi munkavégzés és a rekreáció biztosítása érdekében.
- 3. Különleges lakásotthonok földrajzi fekvésének megváltoztatása:** a városoktól távol lévő intézmények városokhoz közeli helységbe való áthelyezésével.

4. Különleges lakásotthonok megfelelő **szakmai olvasmányokkal való ellátása:** az történhet **(3.1) nyomtatott formában** és **(3.2) digitális formában is.** Mivel minden szakmai egységben van legalább egy számítógép, a dolgozóknak lehetőségük nyílna információs anyagok számítógépen keresztüli elolvasására, tanulmányozására. Az enyhén értelmi fogyatékosokról, a gyermekek képességeiről szóló szakmai anyagok (olvasmányok, videók stb.), tájékoztató anyagok digitális formában való elérhetővé tétele gazdaságosabb is, mint a nyomtatott forma. Az internet-elérhetőséggel rendelkezőknek pedig egy **(3.3) linkgyűjtemény vagy információs tudástár kidolgozása** is hasznos lehetne, ugyanezekkel és egyéb tartalmakkal (pl. tájékoztató anyagokkal, alapítványok, vállalkozások elérhetőségével) megtűzdelve.
5. **Célzott foglalkozási terv- és ötletgyűjtemény:** a gyermek önálló életre való felkészítéséhez, célzott foglalkozások (pl. pénz- és bankkártya-használat) megtartásához.
6. **Tanfolyam, továbbképzés** az enyhén értelmi fogyatékos gyermekekről: amely alapvető és korszerű ismereteket közölne a gyermekekről (képességeikről, közoktatási és jövőbeni lehetőségeikről stb.) és pedagógiájukról.
7. **Szupervízió és/vagy rendszeres csoportmegbeszélések** prevenciós és intervenciós céllal - a kiégéssel kapcsolatban.

Nem igényel anyagi ráfordítást:

1. **Kapcsolatfelvétel külső intézményekkel, szakemberekkel, a gyermek családjával:** földrajzi szempontból közel eső alapítványokkal, enyhén értelmi fogyatékos fiatalokat is alkalmazó vállalatokkal, művelődési házakkal.
2. **Kapcsolatfelvétel a különleges lakásotthonokkal:** külső segítő szakemberek, intézmények és **önkéntesek** bevonódása az intézmények mindennapi életébe.
3. **Tervezett foglalkozások** tartása a gyermekek önálló és egészséges életvitelének elősegítése érdekében: heti vagy havi tervek alapján, életkorának megfelelően.
4. **Kapcsolattartó-felelős kijelölése:** intézményenként 1-2 dolgozó kijelölése bizonyos (főként helyi) intézményekkel való kapcsolattartásra. A megszerzett információk a team-megbeszéléseken juthatnának el egymáshoz.

6. Záró gondolatok

A jelenlegi rendszerben azt láthatjuk, hogy az intézmények sok szempontból reprodukálják a gyermek családi helyzetét. Sok esetben a különleges lakásotthonok nem tudják azt a pluszt biztosítani (a családhoz képest), mint amire hivatottak lennének. A dolgozók véleménye alapján a különleges lakásotthon nem tud esélyt nyújtani a gyermekeknek a jövőre nézve: sem az önállóságot, sem a társadalmi szerepvállalást, sem az egészséges életvitelt, sem a lakhatást, sem a munkavállalást nem segíti elő. Az a plusz, ami megjelenik a gyermek családi életéhez, helyzetéhez képest, az a gyermek fizikai szükségleteinek kielégítése. Holott ezen túlmenően a különleges lakásotthonok a különleges nevelési igényű gyermekek ellátására és nevelésére hivatottak, az ő különleges szükségleteik kielégítését is biztosítaniuk kellene. Ez azonban nem vagy nehezen tud megvalósulni, különböző okok miatt: pl. anyagi erőforrások hiánya, szakemberhiány, hiányos előzetes ismeretek miatt stb.

Hosszú távon a megoldást a szakmai egységek, ezen túlmenően is a gyermekvédelmi szakellátás intézményrendszerének magas szintű anyagi finanszírozása jelenthetné. A dolgozók anyagi megbecsülése erősíthetné hivatástudatukat, a gyermekekhez való pozitívabb hozzáállásukat, megnövelné a rekreáció lehetőségét, csökkenthetné a kiégés kockázatát. A rövid távú megoldások kulcstényezőjét egyrészt a gyermekekkel foglalkozó különleges lakásotthoni dolgozóknak látom, másrészt a szakmai egységekkel kapcsolatban álló szakemberek/intézmények és dolgozók közötti együttműködésében.

Hatékonyabb lehetne a rendszer és a gyermekekkel való foglalkozás, ha az a gyermek képességeinek, állapotának és (speciális) szükségleteinek reális ismeretében folyrna. Ez az ismeret talán a gyermekhez való hozzáállást (képességeinek megítélését) is pozitív irányba módosíthatná.

A különleges lakásotthoni dolgozók valóban érzik felelősségük mértékét. A társadalmi integráció sikere nagyban tőlük is függ. Hiszen ők azok, aki heti 40 órában élnek együtt a gyermekekkel, ők azok, akiknek szemlélete meghatározó a gyermekek jövőjének alakulása szempontjából (Szabó, 1995). Ám nem kellene, hogy ebben teljesen egyedül, támogatás és tájékoztatás nélkül legyenek. Zsámbéki megjegyzi, hogy mivel minden feladat és felelősség rájuk hárul, fokozott náluk a sérülés, a kiégés veszélye. Ezért is különösen fontos a gyermekekkel foglalkozó szakemberek folyamatos szupervíziója, tréningje (Zsámbéki, 2004), másokkal való együttműködése.

Pozitív szemlélettel és hozzáállással jobb esélyt jelenthet egy enyhén értelmi fogyatékos gyermek számára egy különleges lakásotthon, továbbá „Életfeltételeik normalizálásával és a szolgáltatások színvonalának emelésével biztosítható az a nagyobb mértékű segítség, amelyre szükségük van” (Lányiné (2009) p. 20.).

Bibliográfia

Bocz János: Társadalmi integráció?! De ez mit jelent?! című előadása. Elhangzott: Magyar Szociológiai Társaság konferencia, Szeged 2002. december 12–13.

Forrás: http://tatkalmamater.csx.hu/hu/109928/Tarsadalmi_integracio.page

Letöltés dátuma: 2011-10-17.

Büki Péter (2001): Speciális szükségletű gyermekek a gyermekvédelmi szakellátórendszer intézményeiben. In: Család, gyermek, ifjúság. 2001. 4. szám. p. 7-15.

ERRC (Európai Roma Jogok Központja) (2007): Fenntartott érdektelenség: Roma gyerekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben. Budapest.

Farkas Zsuzsanna (2006): A társadalmi integráció fogalma, értelmezése. In: Dávid M. – Estefánné Varga M. – Farkas Zs. – Hídvégi M. – Lukács I.: Hatékony tanulóismerési technikák. Pedagógus-továbbképzési kézikönyv. sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. 2006. p. 15-17.

Gaál Éva (2000): Tanulásban akadályozott gyermekek az óvodában és az iskolában. In: Illyés Sándor (szerk.): Gyógypedagógiai alapismeretek. ELTE-BGGYFK. Budapest. p. 429-460.

Gyermekvédelmi statisztikai tájékoztató 2007. (2009): Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet. Szociális és Munkaügyi Minisztérium. Budapest.

Forrás: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=891>

Letöltés dátuma: 2011-08-15 21:30

Herczog Mária (2003): Gyermekvédelmi kézikönyv. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest.

Laki Ildikó (2009): Az integráció elméleti megközelítései. In: Laki Ildikó (szerk.) Fogyatékosság és mai magyar társadalom. Konferenciakötet. Belvedere Meridionale – MTA Szociológiai Kutatóintézet. Szeged – Budapest. 2009 p. 132.

Forrás:

http://fogyat77.socio.mta.hu/dynamic/fogyatekossag_es_tarsadalom_konferenciakotet.pdf

Letöltés dátuma: 2011-09-29.

Lányiné Engelmayer Ágnes (2009): Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés. Medicina. Budapest.

Mesterházi Zsuzsa (1998): A nehezen tanuló gyermekek iskolai nevelése. BGGYTF. Budapest. p. 54.

Nirje, B. – Perrin, B. (1995): A normalizációs elv és félreértelmezései. In: Hatos Gyula (szerk.): Értelmileg akadályozott emberek lakóközösségei külföldön. BGGYTF. Budapest. 1995. p. 33-56.

Rácz Andrea (2005): Gyermekotthonban dolgozók véleménye a szakmai munka tartalmáról. In: Kapocs. 2005. 4. évf. 6. szám. p. 54-64.

Schiffer Csilla (2011): Az aktív részvétel mint a középiskolai integráció és inklúzió alapja. In: Papp Gabriella (szerk.): Középiskolás fokon?! Sajátos nevelési igényű fiatalok a középiskolákban. ELTE Eötvös Kiadó. BGGYK. Budapest. 2011. p. 35-53.

Szabó Ákosné (1995): Beszélgetések gyerekekről, felnőtről, szükségletekről, diákotthonról. In: Szabó Ákosné (szerk.): Olvasmányok gyermekfelügyelőknek. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. 1995. p. 7-19.

Szekeres Ágota (2007): Szempontok a tanulásban akadályozott gyermekek (gyógy)pedagógiai segítéséhez. In: Bollókné Panyik Ilona (szerk.): Gyermek – Nevelés - Pedagógusképzés 2007. Trezor Kiadó. Budapest. p. 51-64.

Területi Szakértői Csoport (Révész Magda – Molnár László – Szikulai István) (2011): Gyermekvédelmi szakellátás. Gyermekotthoni ellátás. Nemzeti Család – és Szociálpolitikai Intézet. TÁMOP 5.4.1 („Szociális és gyermekvédelmi szabályzó rendszer kidolgozása” pillér)

Forrás:

[http://84.206.8.166:81/data/Gyermekvedelmi_szakellatas_revidealt_szabalyozoanyag_\(2011._januar\).pdf](http://84.206.8.166:81/data/Gyermekvedelmi_szakellatas_revidealt_szabalyozoanyag_(2011._januar).pdf)

Letöltés ideje: 2011-08-20.

Területi Szakértői Csoport (Révész Magda – Molnár László – Szikulai István) (2011): Gyermekvédelmi szakellátás. Szakellátásba kerülés. Javaslat a hatósági intézkedés kezdeményezésére. Nemzeti Család – és Szociálpolitikai Intézet. TÁMOP 5.4.1 („Szociális és gyermekvédelmi szabályzó rendszer kidolgozása” pillér)

Forrás:

[http://84.206.8.166:81/data/Gyermekvedelmi_szakellatas_revidealt_szabalyozoanyag_\(2011._januar\).pdf](http://84.206.8.166:81/data/Gyermekvedelmi_szakellatas_revidealt_szabalyozoanyag_(2011._januar).pdf)

Letöltés ideje: 2011-08-20.

Zsámbéki Eszter (2004): A lakásotthonokban élő gyermekek helyzete. In: Család, gyermek, ifjúság. 2004. 2. szám. p. 5-19.

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről

Mellékletek

1. számú melléklet

Kérdőív

Tisztelt Uram/Asszonyom!

... vagyok, szakos hallgató. TDK munkámat a gyermek – és lakásotthonokban élő enyhén értelmi fogyatékos gyermekekről írom.

Ezúton kérem fel Önt, hogy e kérdőív kitöltésével segítse munkámat. Célom, hogy minél több ismeretünk legyen a gyermekekről és az Ön munkájáról.

A kérdőív anonim: sem az Ön személyes adatai, sem pedig az intézményben élő gyermekek adatai nem kerülnek ki a kérdőív adataiból. Kitöltése körülbelül 15 percet vesz igénybe.

Segítségét előre is nagyon köszönöm!

Neme: (Húzza alá a megfelelőt!) nő férfi

Életkora:

Legmagasabb iskolai végzettsége: (Húzza alá a megfelelőt!)

általános iskola szakiskolai / szakmunkásképző középiskolai érettségi

főiskolai / egyetemi

Hol lakik jelenleg? (Kérem, húzza alá!) megyeszékhely város község

Családi állapota: (Húzza alá a megfelelőt!)	egyedülálló	házas	özvegy
	elvált		

1. Milyen beosztásban dolgozik jelenleg?

2. Beosztása alapján mik a munkahelyi feladatai?

.....

.....

.....

.....

3. Mióta dolgozik a gyermekvédelemben?

4. Kérem, karikázza be annak az állításnak a betűjelét, amely jellemző arra az intézményre, amelyben Ön dolgozik!

a, Az intézmény különleges gyermekotthon.

b, Az intézmény különleges lakásotthon.

c, Az intézmény gyermekotthon/lakásotthon, ahol a gyermekeknek kevesebb mint a fele értelmi fogyatékos.

d, Az intézmény különleges gyermekotthon/lakásotthon, ahol a gyermekek nagy része értelmi fogyatékos.

e, Az intézmény gyermekotthon, melyben integráltan értelmi fogyatékos gyermekek is vannak.

Egyéb:

5. Kérem, aláhúzással jelölje, hogy hol található az intézmény!

megyeszékhelyen városban községben

A kérdőív következő része jövőjére vonatkozik.

1. Kérem, írjon néhány olyan szakmát, melyeknek betöltésére képes lenne a jövőben!

.....

2. Ön szerint mennyire lesz izolált tagja a társadalomnak a jövőben, felnőttként? Kérem, karikázza be a megfelelő számot!

1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____ 6 _____ 7 _____ 8 _____ 9 _____ 10
 Egyáltalán nem lesz izolált tagja Nagyön izolált tagja lesz

3. Véleménye szerint mit tud tenni Ön társadalmi integrációjának elősegítés érdekében? Milyen segítséget igényelne ebben?

.....

4. Kérem, jelölje X-szel a táblázatban, hogy mely intézményekkel, szakemberekkel tartják a kapcsolatot a gyermek társadalmi integrációjának támogatása, elősegítése céljából! Kérem, jelölje karikázással azt is, hogy az adott intézménnyel, szakemberrel mi az együttműködés konkrét tárgya.

	Van együttműködés	Együttműködés tárgya
A gyermek családjával		a, jövő közös tervezése, beszélgetés a gyermek lehetőségeiről b, bevonás a nevelési-gondozási tervbe c, egyéb:
Iskolai pedagógussal		a, tanácsadás – és kérés a mindennapi életvezetéssel kapcsolatban b, beszélgetés továbbtanulásról, munkába állásról c, egyéb:
Gyermek- vagy lakásotthoni gyógypedagógussal/fejlesztő pedagógussal		a, tanácsadás – és kérés a mindennapi életvezetéssel kapcsolatban b, beszélgetés továbbtanulásról, munkába állásról c, egyéb:
Pszichológussal		a, pályaorientációs teszt kitöltetése és megbeszélése b, pszichológusi tanácsadás c, egyéb:
Családgondozóval, utógondozóval		a, megbeszélés a gyermek jövőjét illetően b, megbeszélés a gyermek utógondozásáról c, egyéb:
Pedagógiai Intézettel		a, pályaorientációs teszt kitöltetése és megbeszélése b, pszichológusi tanácsadás c, egyéb:
Községházzal, művelődési központtal		a, részvétel szervezése foglalkozásokon, programokon b, egyéb:
Alapítványokkal		a, tájékozódás munkahelyekről b, tájékozódás támogatási lehetőségekről c, látogatás az alapítványba a gyermekkel d, egyéb:
Vállalatokkal		a, munka kipróbálása a gyermek számára b, vállalat bemutatása a gyermeknek c, egyéb:
Egyéb:		

5. A következő állítások a gyermekre vonatkoznak. Mennyire ért egyet ezekkel? Kérem, jelölje X-szel egy 1-től 6-ig terjedő skálán!

1: Egyáltalán nem értek egyet

6: Teljes mértékben egyetértek

	1	2	3	4	5	6
Inkább intézetben éljen, mint a családjánál, mert ott nem veszik el a pénzét.						
Aktív tagja lesz a társadalomnak.						
Csak a lakóhelyén lesznek barátai, munkahelyén nem.						
Jó esélyekkel indul a munkaerőpiacon.						
Némi segítséggel képes lesz egyedül intézni hivatalos ügyeit.						
Lesz probléma fizetése beosztásával.						
Ha nagykorúsága miatt kilép az intézményből, saját lakásba, albérletbe fog költözni.						
Élete végéig gondozásra szorul.						
Nehezen fog tudni szerető társat találni.						
Fel kell készülnie, mert a jövőben sok elutasításban lesz része.						
Fog tudni családot alapítani.						
Barátai csak a munkahelyén lesznek.						
Kevés esélye van a házasságra.						
Felnőttként fog továbbtanulni, több szakmát is szerezni.						
Ha nagykorúsága miatt kilép az intézményből, legjobb eséllyel is egy másik intézménybe kerül.						
Biztos, hogy munkanélküli lesz.						
Inkább intézetben éljen, mint egyedül, mert ott jobban gondját viselik.						
Reálisan fogja elkölteni azt az összeget, amit az állam ad neki a nevelésbe vétel megszűnését követően.						
Munkahelyén munkatársai könnyen be fogják fogadni.						
Fogja tudni használni bankkártyáját.						
Ha lesz is saját lakása vagy albérlete, a környezet, a szomszédok elutasítók lesznek vele szemben.						

6. Milyennek látja életét 15 év múlva? Kérem, jelölje karikázással!

Lakhely	a, intézet b, saját lakás c, családnál d, egyéb:.....
Családi állapot	a, egyedülálló b, férj/feleség c, 1-2 gyermek d, nagycsalád e, egyéb:
Társas kapcsolatok	a, nincs, szociálisan izolált b, vannak felszínes kapcsolatai c, vannak barátai d, egyéb:
Munkahely	a, jó állása van b, van állása, de nem a legjobb c, nincs állása d, egyéb:
Anyagi helyzet	a, jó b, kielégítő c, csak segélyből tud megélni d, egyéb:
Életvitel	a, egészséges b, egészségtelen c, devianciák jelennek meg d, egyéb:

7. Kérem, fejezze be az alábbi mondatokat!

Azért tudja jól segíteni ez az intézmény társadalmi integrációját, mert

.....
.....
.....

Azért nem tudja jól segíteni ez az intézmény társadalmi integrációját, mert

.....
.....
.....

Nagyon szépen köszönöm a segítségét!

2. számú melléklet

Adatvédelmi nyilatkozat a kérdőívekhez

Adatvédelmi nyilatkozat

Alulírott RKA-746 büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy az adott megyei gyermekvédelmi központ különleges lakásotthonaiban dolgozó szakemberek számára kiadott, majd visszakapott kérdőívek információival, a kitöltők adataival soha, semmilyen körülmények vissza nem élek, azokat harmadik személynek ki nem adom. A megszerzett információkat kizárólag kutatási célokra használom fel.

Budapest, 2012. május 19.
